

بەرلەھەى بۇ ولاتى ئىسپانىيا بەرپى بىكەوم
 دىكتور ئەھمەدى مەلام لەگوردستان بىنى و
 لەگەلدا رىككەوتەم لەو سەفەرەمدا سەردانى
 بىكەم، ئەو دواى نىكەى بىست و ھەوت سال
 ژيان لە ھەندەران، وەك كەسەىكى دىارى
 كايەى ئەدەبى و رۇشنىبىرى كوردى. وەك
 شاعىرىكى ناسراوى كورد بۇ ساتىكىش
 لەزمانى كوردى دانەبىراوہ و ھاوشانى
 ئاوارەبى توانىويەتى بروانامەى دىكتورا لە
 فەرەنسا بەدەست بىنىت وەك مامۇستايەك لە
 زانكۆى كاستا لامانچا دەست بەكاربىت،
 ھاوكات توانىويەتى چەندىن بەرھەمى شىعەرى
 و نووسىن و وەرگىرانى رۇمان و چەندىن وتار
 و لىكۆلنەوہ پىشكەش بەخوئەرى كورد بىكات،
 لە راستىدا ئاگادارى ئەوہ بووم ئەھمەدى مەلام
 وەك رۇشنىبىر و خاوەن ئەزموون و دوور لە
 ھەراى لەئاراي ناو كايەى رووناكبىرى كوردى
 خاوەنى بىروبوچوون و پاي تايەت بە خۆيەتى،
 بۆيە ئەم وتوويزەم بە پىسويست زانى و لە
 نىوہشەويكدا لە مەدرىد لەگەل دوو ھاوپى
 رۇژنامەنووسى عەرەب و ھاوسەفەرم بەنىازى
 بەشدارىكرن لە فىستىقالىكى ھونەرى
 جىھانى بەرمو كۆردۇبا بەرپى كەوتەم، بەويئىەى
 كە سىوداد رىال ئەو شارەى ئەھمەدى مەلامى
 تىدا دەژىت لەنىوان مەدرىد و كۆردۇبا بوو،
 لەوئوموہ برىام دا لە گەرانەومدا بۇ مەدرىد
 لەھاورىئانم جىا بىمەوہ و سەردانى بىكەم و
 پشوى ھەفتانە لەگەل ئەودا بەسەر بەرم، لەو
 دوو رۇژمدا كۆمەلىك تەومەرى ژيانى خوى و
 واقىعى رووناكبىرى كوردىمان تاوتوو كرد و لە
 ئەنجامدا ئەو گەتوگۆيەى لى بەرھەم ھات.

ئەھمەدى مەلام:

**باسكردنى شىعەر لە شىعەر نووسىن سەختتەرە،
 وەرگىرانىش يەككە لە توخمە سەرەككە كانى
 چەرخى راپەرىنى ھەر مىللەتىك**

ھەقپەيئىن: جەمال پىرە
 (ئىسپانىيا)

* با له ئەزموونی شیعی خۆتەوه دەست پێ بکەین که من له کۆشیعی زەردکەوه ناگەداریم ئەگەر لێم قبوول بکەین له گەڵ ئەوهی ههشتاکانی شاعیرانی کورددا وەک شاعیریکی جیاواز له هاوتمه نه کانت دەرکەوتیت، بهو پێیەکی که له دەرەوهی بازنه و گرووپگه ریدا به تەنیا و دوور له هه رای له ئارای واقیعی ژبانی ئەدەبی کوردی و له تاراوگەدا بوویت، رەخنە و راگە یاندنی کوردی که متر شیعه کانتی به سەرکردووه تەوه، چ پێوه ندیبه کی رۆحی، تو و رەخنە ی کوردی به یه که وه ده به ستیتە وه؟

- رەنگه باسکردنی شیعر له شیعر نووسین سه ختتر بیت، به لām ده بی ئیمه زۆر شتی دیکه له سه ر شیعر بنووسین، نه ک تەنیا له به ر ئەوهی ئەدەبی کوردی، وه کو زۆربه ی هه ره زۆری ئەدەبی گەلانی دیکه به شیعر ده ستی پێ کردووه، به لکو تیکه ل و پیکه لیه کی بی وینه له م بواره دا به دی ده کريت، له به ر ئەوهی کورد هه ر به شیعر باسی خۆی کردووه، ئەمه وای کردووه که که م شت بلیت و له هه مان کاتیشدا لادانیک بیت له شیعییه تی ده ق. راسته ئەم سه ره تایانه، لای عه ره به کان، لای یۆنانییه کان، لای فه ره نسییه کانیش به دی ده کريت. له وانه شه دیارده یه کی جیهانی بیت. واته شیعر «زمانی یه که مه»، به لām نابێ ئەم «زمانه ی یه که م» به هه له لیتک بدریتە وه. واته بدریتە پال زمانی سه ره تایی، یان به و پێیه ی که تا کۆمه لگه پێش ده که ویت، هه نده ئیمه له و «زمانه ی یه که مه» دوور ده که وینه وه و هه ندیک جاریش له ژیر قه له می هه ندیک رۆشن بیرانی شمان دنوو سريت که گوايه شیعر زمانی کۆمه لگه کشتوکالییه کانه و له کۆمه لگه پێشه سازی و پێشکه وتوو هه کاندای شیعر به ره و نه مان ده چیت. ئەم تیکه یشتنه هه نده کالفامانه یه، هه نده له کرده ی نووسین نه گه یشتوو وه کو کرده یه کی ئافریتراو.

هه ندی جاریش جو ره فه نتازیا یه که له کۆمه لگه ته قلیدییه کاندای به دی ده کريت و له سالانی هه فتا بو نمونه شیعی (ئه لکترونی) و له م ماوه یه شدا شیعی (مۆبایل) هاتوو ته کایه وه، با واز له ناو و پێناسه کان به ینین و له دووی ده ق بگه رپین، هه ست ده که یین ئەوه ی به ناوی شیعه وه تائیتستا دنوو سريت، یان شیعی سیاسییه له ژیر ناوی نه تەوه دا دنوو سريت، (شیرکو بیتکەس و عەبدوللا پەشیو) رابه رایه تیبیان کردووه، که

له کۆتاییدا ده کری به شیعی که م مه ودا بنا سرتیتە وه، یان شیعه رگه لیک بن بو جوانی ژن و خۆشه ویستییه که ئەنجامی حیرمانه زیاتر وه ک خۆشه ویستییه که ی راسته قینه بیت، ئەم جو ره شیعه رانه ش زۆربه ی زۆری شاعیرانی کورد ده گرتتە وه. جو ریکی دیش هه به که رچه به کی نوئییه و ده یه وی خۆی تا قی بکاته وه. سه ره تاکانی دیار نین، به لām له م بیست ساله ی دوا ییدا خه ربکه شتیه ی خۆی وه رده گريت و به رای من هه ر ئەوه ش شتیکی راسته قینه ی له مه ر شیعه وه پێیه.

جا با بیینه وه سه ر پێوه ندی من له گەل شیعه ردا. ده توانم ئەم با به ته به شتیه به کی دیکه باس بکه م و بلیم پێوه ندی من به نووسینه وه چیه، چونکه له کۆتاییدا هه موو کاره کان ده رژینه ئەم جو گه له یه وه. هه ر له سه ره تاکانه وه، پێش ئەوه ی به ته وای سه رقالی خوتندنه وه بم، کورته چیرۆک و شانۆنامه م دنوو سی و با به تم وه رده گیترا. وه کو له شوینی دیکه ش باس م کردووه رەنگ بی سه ره تاکانی نووسین له لای من بگه ریتتە وه بو جو ره «به نامۆبۆنیک». پۆلی یه که می سه ره تاییم له گوندی «گه ره شتبخان» له ده شتی هه ولیر ته و او کرد. به سالی «هه ره س قه ومییه کان» ده ناسرتتە وه؛ یه که م نامۆبۆنی ئیمه بوو وه کو خیزان. ناچار بووین گوندی «زه ردک» که بیست، بیست و پینج کیلۆمه تر له شاری که رکوکه وه دوور بوو، جی به یلین. سالیک له گوندی «گه ره شتبخان» ژبانیکی زۆر تاییه تمان به سه ر برد. هه ندی یادگاری مندالانه ی ئەو سه رده مه م له یاده و به شتیکیشم له «زاکیره ی با» تو مار کرد و بلا بووه وه.

دایکم ده یگوت تو له پۆلی یه که م هه میشه هه ر خه ربکی نووسین بووی. ده بوت له سه ر به رد و ته خته دار و... تاد هه ر ده تنووسی. ئایا ئەم نامۆبۆنه م به نووسین پر ده کرده وه؟ نازانم. هاوکاتیش، باوک له هه پسخانه ی موسه یه به، تەنیا هۆکار ئەوه بوو که کورد بووه. برۆ نا که م له هیچ شوینیکی ئەم سه رزه مینه ئینسان تەنیا له به ر ئەوه ی سه ر به میله تیکی دیار بکراو بیت، زیندان بکريت. له راستیدا کاره ساته کانی ئیمه له میژوه له ره و تدا یه، له سه رده می رژی می پێشو ده گاته دوا سنووری خۆی و ده رمیتتە سه ر خۆی خۆی. ئەمه به مه رجی باوکم تەنیا پیاویکی ئایینی بوو و مه لای گوندی زه ردک بوو. ئایین بو ئەو له سه ره رووی هه ره کانی نه تەوه وه بوو.

پیاویکی تابینی بوو پر به پیستی ئەم
وشه یه، هه لبه ته ئەمه ش بو من جوړه
بارستاییه کی کومه لایه تی، هزی،
سایکولۆژی ناهه مواری بو دروست

شاعر وه کو ئەلماس رهقه و به قهه گولیکیش ناسکه

نیشته جی. به نیسه بهت منه وه ژیان
له چه ند نهۆمیک پیکهاتوو، له
نهۆمیک زمانیک و چه ند شویتیک
هه ن. له ریگه ی نارده وانه کساندا

ده کردم. کوری مه لا وه کو هه موو که سیک نیسه، زور
ئاسایانه په روهرده نابیت، خه لکی به چاویکی دیکه وه
سهیری ده که ن و هه میسه له ژیر چاودیری کومه لایه تیدا له
دنیا یه کی ته سک و لاتراز و له زه منی خویدا ده ژیت.
به هه حال به نیسه بهت منه وه وا بوو.

پیتاندا دیمه خواره وه و ده چه سه ره وه. زور جار خه ون
به و سێ زمانه وه ده بینم و شاعر م له خه ونه کا ئندا به و سێ
زمانه وتوو. مه به ستم له خه ونی راسته قینه ی شه وانه.
ئهمه به نیسه بهت من ته نیا دلخوشییه، چونکه ئەم زمانه
له نهۆمه نا هوشیاره کانیشدان. ئەمه بو ره هه ندیکی
ئونتۆلۆژی گرنگی خو ی هه یه.

له سالی شه ست و جوار، دوی سالی ک گه راینه وه
شاری که رکوک و له قه لا نیشته جی بوین، چومه
قوتابخانه ی «ئهلوحه مه دییه». هه ستی به نامۆبونم تیدا
هه راشتر ده بوو، بیده نگیم هه لده بژارد. هه ستم ده کرد
هه میسه من فری ده دریمه دنیا یه کی دی. ئەم حاله ته
له شه ست و سیه به رده وامه، شوینه کان هه میسه کاتین.
ئیس تاش دوی په نجا سال گه ی شتمه شارۆچکه یه کی
ده شتاییه کانی لامانچای ئیسپانیا و به ره و پرو ی
دنیا یه کی نو ی و زمانیکی نو ی و کولتور و
هه ل سوکه وتی ئەم ئیسپانیا یه ده به وه، که به نیسه بهت
ئیسپانیا یه کانی شه وه هه ر تایه ته، مه به ست ئەوانه ی له
ده ره و ی لامانچا ده ژین.

لیره دا به بچ مه به ست پیوه ندی من له گه ل چه مکه
نه ته وایه تییه کان وه کو لای شاعیرانی دیکه نیسه. لای
ئەوان هه ست ده کم بووه ته جوړه گریه ک و هه ندی زبانی
به شاعره کانیان گه یان دووه، هه ندی سوو ده خش نه بوونه.

من هه ر له مندالییه وه زور له شت راده میتم. وه کو
ئەوه ی بچه خه ونی شته کانه وه. له ته مه نی ده دوا زده
سالان بووم، به سه عات به بی هیچ زیاده ره ویه ک له
بالنده یه ک راده مام. هه موو جووله کانیم تو مار ده کرد.
له گه ل ئاژه لاندی وه کو یه ک خیزان ده ژیم. زور جار دایکم
پی دی ده وتم تو بالنده ت له ئیمه زیاتر خو ش ده ویت.
نوسینی شاعر در ژیر کراوه ی ئەو حاله تانه بوو؛ بو یه که م
جار له ته مه نی چواره سالان ده ستم به نوسینی شاعر
کرد. به تایه ت دوی ئەوه ی جاریکی دی زمانی کوردیم
له شاری که رکوک دۆزییه وه، چونکه تا سالی هه فتا
زمانی کوردی له قوتابخانه کانی شاری که رکوک
به کار نه ده هینرا. ئەم دۆزینه وه یه م له لا زور گرنگ بوو. من
یه که م قوتابی پۆله که بووم، که یه که م ته باشیرم گرت
ده ست و یه که م وشه م به زمانی کوردی له سه ر
ته خته ره شه که نوسی. هه ستم ده کرد له گه ل خو له
ژوانیکی نویدام. هه لبه ته ئەم روودا وانه پاشخانی خو یان
هه یه. هه ستم ده کرد من شتی کم زیاتر له مه ر زمانی
کوردی پییه. جوړه یادیکی رۆژانی گه ره شیخانم له لا
زیندوو بووه کتیه که ی (ئیبراهیم ئەمین بالدار) جوړه
ئەفسوونیکی تیدا بوو، به تایه ت وینه کانی که به ره نگی
ئاوی کی شرا بوون. هه ستی دنیا یه کی پاراوی لا
ده بوو ژاندمه وه.

ئەم لاترازانه خو ی له خویدا حاله تی شاعرین، له دوو
فاکه کانی زمان و شوینه کاندی ده ژیم. ئەمه به واقع
سه پینرا وه ته سه رم. به واتایه کی دی شاعر هو کاریکی
ئەنتۆلۆژییه و گه رانیکی بی و چانه له دۆزینه وه ی ئەو
هارمۆنییه ی که مرۆقی هاو چه رخ ونی کردوو. من له م
رووه وه خو م به هاو چه رخ دادیم و هه ر پیناسه یه ک به هیچ
جوړ ستایشیکیش نازانم، به لکو ئەمه واقعی حاله.
له پرو ی زمانیه وه هه ر راسته. راسته زمانی دایکم
کوردیه، به لام منیک که پۆلی یه کی سه ره تاییم به
کوردی خویند، پاشان له که رکوک قوتاغی سه ره تایه ی به
عه ربی ده خوینم، له راستیدا تا پۆلی پینج، پاشان
له پۆلی شه شه وه خویند له که رکوک بوو به کوردی و
قوتاغی ناوه ندیم له که رکوک به کوردی خویند، پاشان
له به غدا جاریکی دی، ئاماده ییم به عه ربی خویند و
زانکۆم له فه ره نسا به فه ره نسی خویند. ئیس تاش ئەده ب و
میژووی زمانی فه ره نسی له زانکۆی کاستییا له مانچا به
ئیسپانیا یه کان ده ئیمه وه. سێ زمان و ده یان شوینی

نوسین هه ولنیک بوو بو دۆزینه وه ی زور شت. چ له
ده ره وه ی خو م بو بیت، یان له ناوه وه م. له کو تایدی

ئەوانەى دەنوسن. شتگە لىكىيان ھەيە دەيانەوى بىمەتر يالىن، واتە بىمادىن. ھەلبەتە ئاۋوھەۋاى شارى كەركووك و ئەم بەنامۆبۇونە گەشەى تىدا دەكردم و نووسىن دەبوو جۆرە خۆ راھىنانىك، جۆرە خۆ دۆزىنەۋەيەك، جۆرە غەمرەۋىنەۋەيەك، جۆرە راكردنىك. واتە پىتوھندىبەكى نوئى لەگەل خودى خۆمدا.

من لە خىزانىك گەورە بووم، راستە كىتیبى تىدا بوو، بەلام ھەر ھەمان كىتیبەكانى سەدەكانى ناۋەند بوون، ھەمان دنيا و زمان و پەرورەدە و ھەمان ئاۋوھەۋا. بە بى گومان، پىتوھندى من لەگەل زمانى عەرەبىدا بو ئەو كەشو ئاۋ و ھەوايە دەگەرپىتەۋە. گرنگە مندال لەنىو كىتیبدا گەورە بىت، لە كۆتايىشدا گرنگ نىبە ئەو كىتیبانە چىن، چونكە ھەر ئەو كىتیبانە بوون كە وزەى ياخىبوونىان تىدا پەيداكردم. ھەر ئەو دنيايە بوو كە دەيان رچەى دى پى نىشان دام، ھەر ئەو كەشە بوو كە واى لى كىردم بچمە بەغدا... تاد.

ئايىن بو من شتىكى نامۆ نەبوو، شتىك بو لەگەلى دەژىام. بە ھەرزەكارى چەندىن مانگ لە حوجرەى فەقىيان دەژىام. واتە لە قوتابخانەى چاخەكانى ناۋەندەۋە من چاوم كىردوۋەتەۋە. شىۋەى ژيانى فەقىيان، پىتوھندىيان لەگەل مامۆستا، پىتوھندىيان لەگەل عەوام، پىتوھندىيان لەنىو يەكتر، ئەو ماددە و پرۆگرامانەى كە دەوترانەۋە، شتىكى زۆر تايبەت بوون.

لەتەمەنى شازدە- ھەقدە سال چووم بو بەغدا و لەوى ئامادەبىم تەۋاۋ كىرد. ۋەك بلىت من لەمىژە لە شتىك دەگەر، بەغدا دنيايەكى دى بوو. پانتايىيەكى فراوان بوو. ئاۋوھەۋاى مالەۋە تا دەھات شوورەكانى بەرز دەبوون، تا دەھات شتەكان بى مانا دەھاتە پىش چاوم و باوك و داىك دەبوونە دوو دىاردەى كۆنترۆلكەر، دوو سانسۆر بو ھەموو ھەلسوكەوتەكانم، بو شىۋەى ژيانم، بو بىر كىردنەۋەكانم. ھەستەم دەكرد بو من ئاۋوھەۋاى مالەۋە ئاۋوھەۋاىيەكى تەنگە. ئەم ھەلگەرپانەۋەيە بو من گەلى دەلالەتەخش بوو، چونكە شىعەر لەدوا پىناسەدا ھەلگەرپانەۋەيە لەزمانى باو، بەلكو لەزمانى داىك. بەلى زمانى داىك زمانى كچە جووتيارىكى دەشتەكانى سالىبى بوو، پاك و رەۋان و بى خەۋش، بى رىستە، بى خال و وىرگول، بى پەرەگراف، بەبى ئەرك. زمانىكى خۆمالى، زارەكى، پەتى بوو. نەكەوتبوۋە بەر كارىگەرى

ھىچ كىتیبىك، ھىچ ھونەرىك، ھىچ شتىك كارى تىنەكردبوو.

ھەر وىنەى ئەو زمانەيە تىكەل بە وىنەى سەير و سەمەرە دەبىت و تىكەل بە يادەۋەرى و بە خەلقى شىعەرى دەبىت و جارىكى دى لەژىر ناۋونىشانى «زەردك» كە ئامازەيە بو گونەدەكى داىك، نەك گونەدەكى باوك، جارىكى دى زىندوۋ دەبىتەۋە. زمانى باوك، زمانى عەرەبىيە، ھەرچەندە بەكوردى لەگەلمان دەدوا، بەلام پاشخانى زمانەكە عەرەبىيە، دەستەۋازە و بەلاغەتى عەرەبىيە، بارستايى كۆلتورى و شارستانىيەت و جىھانبىنى عەرەبى پى بوو. مەلا شۆينى نىبە، گوندى نىبە، مەلا لە نازەمەن و ناشۆيندا دەژىت. شۆين و زەمەنى مەلا كىتیبە. باوك دەيان جار ئەگەر باسى لىقەۋمانى بىكردبايە دەپوت: ئەم كىتیبە، مەبەستى قورئان بوو، لە دىاربەكرىش بىت فرىمان دەكەۋىت. لە دىاربەكر رەھەندە فرىگوزەرەكانى قورئانى دەبىنى نەك قوۋلايى نەتەۋەيى. ئەۋىش بەرھەمى مېژوۋىي خۆى بوو. باوكى ئەۋىش يەكە بوو لە دەرىدەدەركەكانى دەشتى دزەبى. بەگۆپال لە ئاغايەكى دزەبى دەدات و شەۋىك لە شەۋانى بەدبەختى ناۋچەى دزەبى بەجى دەھىلى و لەگوندى ھەسار مەھەتە، لەناۋچەى سالىبى نىشتەجى دەبىت. باوكى وىش ھەر مەلا بوۋە. واتە راپردوۋى باوكانم رچەيەكە تەنبا بەرەۋ ئاسمانەكانى مېتافىزىك دەكشىت و راپردوۋى داىكانىشم كچى ئەو ئاۋايبانەن كە مەلايان تىدا نىشتەجىيە.

ئەم بىۋىگرافىيە بو من سەرچاۋەيەكى لەبن نەھاتوۋ بوو بو شىعەر نووسىن. جۆرە شەرىكە لەنىۋان شتەكان، جۆرە ئاگرىكە و ئاكوژىتەۋە. جۆرە ياخىبوونىكى ئەزەلبىيە. ئەم ياخىبوونە لەپىناۋ ھىچ شتىكدا نىبە. تەنبا مومارەسەيەكى ژيانە. بەراى من ئەگەر شىعەر ۋا لەداىك نەبىت، دەچىتە پال ئەو ھەموو شىعەرگەلەى كە ئىمىرۆ دەنووسرىن و دەخوئىرنەۋە و فەرامۆش دەكرىن. من لە ھەلسوكەۋى رۆژانە ھىمىنم، بەلام لە ناخدا ئاگرىكى ئەزەلى ھەيە، ئاگرى شەرىكە باۋو باپىرانم ھەلىيان گىرساندوۋە.

كاتىك چومە بەغدا، دنيايەكى ئازادترم بو رەخسا، لەۋىندەرى بەگەرمىيەكى زۆرەۋە دەستەم بە نووسىن كىرد و لەگەل چەند ھاۋرىيەكى قوتابخانە شانەيەكەمان دروست

کرد، هه موو شهوئیک باسی سیاسهت و ئه دهه مان ده کرد. سالتیکیان هه قوتابی و پازده دیناریان پین به خشی، بۆ ئه وهی جلویهرگی پین بکریت، من هه هه مووم به کتیب دا، ئه وکات دوو جانتا کتیبی پین ده هات. هه ته نیا خه ریکی خوئنده وهی ئه و کتیبانه بووم که پینوهندیان به قوتابخانه وه نه بوو.

دوای ته و او کردنی ئامادهیی، له په یمانگه ی نهوت وه رگیرام و بۆ ماوه ی چند مانگیکیش له به سره خوئندم، له بهر که م مه وداپی، شتیکی ئه وتۆم لا نییه بۆ ئه و قوناغه ته نیا پیاسه ی گوئی شه تولعه ره ب و سه رنجدانی ریکخستنی په یکه ره که ی (به در شاکر سه یاب) نه بیته، غه رب سه یری دنیای ده کرد.

به ریکه وت له بازاری به سره تووشی قوتابییه کی هاو پتی پۆلی سیی سه ره تایی بووم، (ناوی کاک جه بار بو) دواتر زانیم ئه ویش له هه مان ریکخستنی ئیمه ئیش ده کات. له کۆلیژی پزیشک ده یخوئند و پاشان بوو به پزیشک و له شاخ پینشمه رگه برینداره کانی تیمار ده کرد. هه ره ئه و بینینه بوو ئیتر به کترمان نه بینیه وه. دواتر ئه و ده بیته پینشمه رگه و منیش جوغزی تاراوگه که م فراوانتر ده که م.

شه ری ئیران و عیراق دهستی پیکرد. هاوینه که ی ده سه به تال و پایزه که شی شه ره ه لگیسا. له جیاتی ته عین بوون، ناومان به سه ربازی ئه به دی جهنگی ئیران و عیراق ده رچوو. ئه وه ی لای من جیی گومان نه بوو، نابج بیه سه ربازی رژیتمیکی تۆتالیستاری و به شداری جهنگیکی نار ه وایانه بکه م. پینش ئه و سه رده مه به ماوه یه کی که م، (مه مه د ماغووت) م ناسی، لای من شاعیریکی خو شه ویست بوو. هه ستم ده کرد له باره ی منیشه وه ده دوئ. دنیای یاخی، ئه و به شیک بوو له دنیا که ی منیش. هه لگه راوه، دژ به دابونه ریت، دژ به ده سه لات، خاوه ن هه سستیکی مرۆیی هاوچه رخانه. هه ره له و سه رده مه ش هه ندیک شیعی (بۆدلیتر) و (پامبۆ) م خوئندبووه. له نیو شاعیره کورده کانی لای خو مان، دلّم زیاتر به شیعه لیریکیه کانی (له تیف هه لمهت) ده کرایه وه، چونکه هه ستم ده کرد (هه لمهت) زۆر راستگۆزانه باسی گه رمی شاری به غدای ده کرد.

زۆریک له شاعیرانی هاوته مه نی من که خه لکی هه ولیتر و گه رمیان بوون، باسی کریوه و شاخ و سه هوئل و

زۆزانیان ده کرد و هه رگیز باسی ئه و گه رمیه نه ده کرا، که هاوینان شاری هه ولیتر، ئیستاشی له گه ل هه لده قرچینتی. واته من هه زم له شیعیری زبهنی نه ده کرد، به لکو شیعیریک له هه سته کانه وه سه رچاوه وه رگریت و پاشان به ره و کوئ وه رده چه رخی، ئه وه باسیکی دیکه به.

شه ری نیوان عیراق و ئیران دهستی پیکرد. من له مانگی یازده وه بۆ مانگی نازاری هه شتاو به ک سه رباز بووم. بۆ ماوه ی چوار مانگ سه ربازیم کرد. ئه ویش له بهر دوو هۆ بوو. به که م ده مزانی تا سه ر سه ربازی ناکه م و ده بی خو م رزگار که م، دوو هه میش هه زم ده کرد چه ند مانگیک بیه سه رباز و بزانه ئه و دنیا به چییه. به که م رۆژی به سه رباز بوونم، له ئۆردوگا هه لاتین بۆ ناو شار، به که م هه لگه رانه وه بوو. دوو رۆژ جاری ریشم ده تاشی و رۆژییک ته حیه م بۆ نایب زابتییک نه کرد و شه ویکیان من و براده ریکم خه فه ر بووین، به هه لته ته قه یه که له تفه نگی براده ره که مه وه ده ریهری. یاریان به و که رته ئاسنه کرد که ئیسی ئیمه نه بوو هه لئ بگرین.

له رۆژی به کی ئایاری سالی هه شتاو به ک، بۆ به کجاره کی که رکوکم جیه یه شت. چوار که س بووین. پینشمه رگه یه کی به کیتی به نه یینی گه رابووه ناوشار و هیشتا ش ناوی سه ربازی نه هاتبوو، براده ریکی په یمانگه ی نهوت، ئه ویش له ریکخستن بوو، به لام له هه مان هیل ئیسمان نه ده کرد. برای براده ریکی ئاماده ییمان که له سه ربازی وه رس ببوو، هه یچ خه میکی کوردا یه تی ئه وتۆی نه بوو. له به که م سه یته ره ی شوان رایانگرتین. پسووله کائان ته زویر کردبوو، هیشتیان برۆین، به لام «حه سه ن» یان گل دایه وه، مه به ست برای براده ره که مه وه. ئه و روخسه تی سه ربازی هه بوو، بزیه بواریان نه دایه له گه ل ئیمه بیته. وتیان ده بی چاوه رتی قافلّه ی سه ربازی بکات. ئه ومان لی جیا بووه وه و ئیتر من ئه وم نه بینیه وه. له شاخ مایه وه و بوو به ئه ندامی پاسوک، له سه رده می ئه نفا له کانه وه چوو بۆ له نده ن.

خو مان دایه ده ست چاره نو سه وه. چاره نووسی لای خو شمان شه بیتانیکی له ئه ستۆدایه. ئیواره گه یشتینه قه لادزه و شه و له گه ل قاچاخچی گه یشتینه ناوچه ی نازاد. رۆژی دوایی له «ناوزه نگ» بووین. من به ته واوی تووشی چه په سان هاتم. هه موو ئه و نامیلکه سوورانه ی که به دزییه وه له شار خوئندبوومه وه و له گه ل هه فالان

رافه مان دهکرد، وهكو بلقی ناو دهته قینه روم. ههچه ندم دهکرد نه دهچووئه ئه قلمه وه كه ئا ئیره بیت «دلی شوژی کوردستان». جگه له ناتهباییه کانی ناوخو، جگه له شه پرتوییه ی ئه و دنیا به، ههستم نه دهکرد شتیکی زۆر پیکخواو بیت.

دوای دوو رۆژی دیکه خو مان له سهه سنووری ئیرانی دوژمنی عیراق بینیییه وه. ئیمه ی سهه بازی را کردوو جهنگ، به گه رمی پیشسوازییان لیکردین و ههنده ی نه برد، سهه رجهم ئه و په ناهه ندانه یان به سهه شار و شارۆچکه کانی ئیراندا به شیییه وه. من که و تمه ئیسفه هان. گشت ئه و هه له اتنانهم به بی پرس کرد. نه پرسی که سوکار، نه پرسی حزب. هه له اتنتیکی ته واو بوو. هه ر دوای دهه چوونم به ماوه یهک، شانهمانی شاری که رکووک که شف ده کرتین و زۆریه یان ده گه رتین و هه ندیکیا شیان له سیداره ده درتین.

هه شت مانگی دیکه به بی پاسپورت، به بی پاره، به بی جاننا سووک وهک بالنده یه کی رزگار بووی قه فه سیک ده گه مه شاری ژنیف.

سهه رته تاکان دهستم به ژیانیکی ره ها کرد. چوومه نیو وینه کانی (محهمه د ماغووت) وهه. باسی یاخیبونی خو م له دهست هه موو شت ده کرد. ولات، دهسه لات، خبزان، تاد. دا پر ام. بو ماوه ی یازده سال. سهه رله نوێ شیعه ره کانم له وی له دایک بوونه وه. بو من هه شتاکان زۆر گرنگه، چونکه زۆر چالاکانه خه ریکی هونه ر بووم. له به شی دراما، سال و نیویک له شاری ژنیف شانوم خویند، تابلوم ده کیشا، پیشانگه یه کی هاوبه شم کرده وه. به تایبهت زۆر شیعه رم ده نووسی، له وی بو یه که م جار ههستم کرد شاعیرم. ئه م ههسته م له شاری ژنیف لا دروست بوو، ههستم کرد خه لاتکراوم، ههستم کرد ته نیا نیم. ههستم کرد خه ریکی دروستکردنه وه ی شتیکم. ته رجهمه ده کرد. (ئه دۆنيس) م ناسی. کتیبی «زه مانی شیعه» و تیزه که ی له مه ر جیگه ر و گو راو شتبان فیرکردم. فیری ئه وه یان کردم که ئه و ته و ژمه شوژی گه رتیه ی که له کوردستان فیری بیوم بیته وه یه کی به ره مه مه یه نه ر. ههستم کرد له نووسینی شیعه ردا بویری و راستگویی دوو چه مکی گرنگ.

هه موو شاعیریکی گه ره خاوه نی دهقی لاوازه، شاعیری مامناوه ندیش هه به دهقی جوان بنووسیت

به کلاسیکی کوردیدا چوومه وه و (رامبو) و (بۆدلیر) م وه رگه یرا و (ئوکتافیو باس) م ناسی و به شتیکی زۆری شانۆکانی «بینو بیسو» م بینی. بیسو له به رلین یاریده ری بریخت بوو و له شاری ژنیف به رتیه به وی ئه کادیمیای شانۆ بوو، هه ره وه ها ده ره یه نه ریکی زۆر بلیمهت بوو.

یه که م نامیلکه م «باران» بوو، به جو ره یاخیبونیکی ده چوو، تیکه له به ههستی روت و له هه مان کاتیشدا گه رانیک له «زه ردک» بوو، که پینج سال دره نگه ر دپته به ره هم. «زه ردک» هه م زیده و هه م زمانیکی دیکه یه له مه ر شیعه ر نووسینه وه «زه ردک» م له دوو سالدا نووسی. تا ئیستاش هه ست ده که م سهه رکه و تووتین ده قن که به زمانی کوردی نووسی بیتم، چونکه زۆر تاکه، زۆر جیاوازه، زۆر «من». شتوازیکی نووی بوو له شیعه ری کوردی، به لام له کاتیکدا نووسرا، من به ته واوی له کوردستان دا پرابووم، هه چی ئه ویم بینه ده گه به شت و هه چی ئه ویم نه ده خوینده وه. پاشان چه ند دانه یه کی گه یشتبووه کوردستان، به ده ست ده نووسرایه وه و بلاوده کرایه وه و ئه مه گه لیک دلی خو ش کردم.

هه ر له وه سهه رده مه دا بنه ماگه ریم خوینده وه و ره خه نم ده خوینده وه و بووم به ره خه گری خو م؛ شاعیر، یان نابیت، یان ده بیت ره خه گه ر بیت. ده با چاوێک به سهه رجهم شاعیرانی دنیا دا بخشینین، زۆر ده گه من شاعیری چاک هه ن ره خه گه ر نه بووبن و ره خه یان نه نووسی بیت.

به چاوێکی زۆر جو داوازه وه «نالی» و «مه حوی» و «کوردی» و «حاجی قادری کو بی» و ئه وانی دیکه م ده خوینده وه، که له پووری کوردی وه کو بار ده هاته پیش چاوم. ئه و سیاسه ته م به زید ره یوی ده زانی که به شیعه ره وه ئالا بوو. شیعه ره کانم زۆر به په رتوبلاوی و به بی به رنامه ده گه یشته وه کوردستان. به هه یج جو ریک پیوه ندیم له گه ل گرووپ و حیزب و دامه زراوه کاندانه بوو، لاتهریک و ته نیا بو خو م شتم ده نووسی.

کو شیعه ری «زه ردک» به ته واوی ئاسوی نووسینی بو خسته مه سه ره شت، ئه گه ر چاوێکی خه ر به سهه ر ئه و به ره مه دا بخشینین که ئیستا ته مه نی بیست ساله،

ههست دهكریت كه به «له دایكبوون» دهست پى دهكات و به «شه هوه تی ره فن» كۆتایی دیت. ههروه ها له نۆ قه سیده پیتكه اتوه. نۆ و له دایكبوون و ره فن، ئایا ژبانی تایبه تی خۆم ناگریتته وه؟

شاری ژنیف تا دههات ده رگا و په نجه ره كانی به روومدا داده خران. سه ره تا ئاسان نه بوو بریاری ده رچوون بدهم، پاشان كارتی ئیقامه كه مم بۆ گه راندنه وه و سه فه ری فه ره نسام كرد. له كۆتایی هه شتا وه هه شتدا چوممه فه ره نسا. دواى ئه وه ی زه ماله یه كم له وه زاره تی ده ره وه ی فه ره نسا وه بۆ ده رچوو، له به شی ئه ده بیاتی ها و چه رخ ده ستم به خویندن كرد. دواى ئه وه ی به كالۆریۆسم ته واو كرد له به شی زمانه وانى ده ستم به خویندن ماسته ر كرد، به پوختی ریتازه زمانه وانیه كانم به سه ره ده كرده وه و پاشان دكتورام له ئه ده بی به راوردكاری له زانكۆی «فرانش كۆنتی» ته واو كرد؛ له مه ر شیعه ره كانی «مه حوی» یه وه لیكۆلینه وه یه كم كرد. هه ره وه ها ده قه شیعه رییه كانیم وه رگیتراپه سه ره نسی و له پاریس بلاوم كرده وه. هاو ته رب له گه ل خویندن، ده قی شیعریم ده نووسی و هه ره له وه سه ره ده مه دا، واته له سه ره تای نه وه ده كان، «كتیبی شیعر» م بلاو كرده وه. ته نیا ۵۰۰ دانهم لی چاپ كرد و هه ندیكم له گه ل خۆ بۆ كوردستان برده وه. ره خنه ی كوردی له زۆر رووه وه لاوازه، چونكه سه ره ده می ره خنه، مه به ستم ئه قلی ره خنه بی له كوردستان سه ری هه لئه داوه. ئه وه ی دوینی باسی ده كردم، ئیمروۆ باسم ناكات. واته هه میشه مه به ست له پشتی نووسینه وه هه یه، مه به سستی ديكه له ده ره وه ی نووسین چه كه ره ده كهن. ئه مه له به ره ی شیعه ره كانی منه وه گرنگ نییه، به لām له به ره ی ره وتی كۆمه لگه وه زۆر ترسناكه. من تانیستا له به ره كانی ره خنه ی شیعی له سه ره شاعیرانی لای خۆمان به بی هیچ سه له مینه وه یه ك ره خنه م نووسیوه. نه له هاو رتیبه تی ده گه ریم، نه له دوژمنایه تی، به لām ره خنه گری كورد به چاویكى دیبه وه سه یری دنیاى نووسین دهكات. ئه مه بیجگه له گرفته كانی میتۆد و پاشخانی كۆلتوری كه ئه م دوو لایه نه بۆ ره خنه زۆر گرنگن.

* ده به ره ی پرۆژه ی گۆقاری «شیعر» كه به هاو به شی له گه ل فه ره اد پیربال و به هاو كاری گۆقاری «نما» چه كه ره ی كورد وه، ده تانه وئ له م ریتگه یه وه چ به هه وادارانی شیعر بلین؟

- له میژه پرۆژه ی گۆقاری له مه ر «شیعر» م لا گه لاله بووه، به لām گۆقار به كه سیك و دوان ده رناچیت، ده بی كۆمه لی فاكته ر كۆبینه وه تا ده بنه به ره هم. گۆقار وه كو كتیب نییه، پتیوستی به بین دریزی هه یه. پیتش گه رانه وه ی فه ره اد بۆ كوردستان، سه به ره ت به ده ره هینانی گۆقاریكى ئه ده بی له سه ره چه ند هیلتیک ریتكه وتین، ئه وه بوو گۆقاری «ویران» مان ده ره ینا. من و فه ره اد به قه د ئه وه ی دۆستی زۆر نزیكى یه كترین، هه نده ش له مه ر بۆچوونه شیعه رییه كانه وه له یه كتره وه دوورین. وا بزانه م ئه مه ش له مه ر چالاكى شیعر نووسینه وه بارىكى زۆر ته ندروسته. تا له یه ك نه كه یین، هه نده ش دۆستی یه كترین.

پاشان بیرۆكه ی گۆقاری «شیعر» له دایك بوو. پرۆژه یه كه ده توانی جیی خۆی بكاته وه، چونكه شیعی كوردی له جۆره قه ره بالغیه كدايه. شیعر نووسین مولكی كه س نییه و هه موو كه سی ده توانیت بنوسی، به لām به باش ده زانریت، هه ندی به ره هم چوارچێوه ریت بكریت، لیكۆلینه وه له مه ر شیعر بكریت و ده قی كۆك وه ربگیتریت و ئاو له قه له می نوئ بدیتته وه.

تا ئیستا ته نیا سی ژماره ی گۆقاری «شیعر» له ده زگای «نما» بلاو بووه ته وه و هیوادارم ئه م پرۆژه یه گه شه بكات و چه ند شاعیرتیکى به سه ليقه هه ن ده بیست به شداری تیدا بكن. وه كو (دلاوه قه ره داغی، هیوا قادر، به ختیار عه لی)، سی ده نگى زۆر جیاواز له یه كتر، چونكه تانیستا ته نیا من و فه ره اد كاری بۆ ده كه یین. له راستیدا ته نیا فه ره اد ئیشی بۆ دهكات، چونكه من دوورم و هه ره به ناردنی بابته توانیومه به شداری تیدا بكه م، ئه مه ش هه موو شتیک نییه له به ره ی ده ركردنی گۆقاریكه وه. ئیستاش زۆر سوورم له سه ره ئه وه ی گۆقاریك بۆ هه بی، چونكه شیعر زۆر پتیوسته، ئه مرۆ له به ره ی شیعر كوردی زۆر شت هه یه بوتریت. چه ندین ده یه یه شیعی كوردی نغروى سیاسه ت و كوردایه تی و چه پرۆی و ئاژاوه بوو بۆیه هه ره له م ریتبازانه شدا شاعیری ناودار په یدا بوون و شیعر وهك چالاكیهك كه له سه ره كۆله گه كانی زمان و جیهانبینی تاك په یه وه سه فه رامۆش كرا.

به رای من هه ره له (گۆران) ی دواى رۆمانسییه ته وه شیعر تووشی شیوان هات، ره نگه پیتش ئه ویش به ده سستی

(حاجی قادری کوئی) شہ قیچی ناسیونالیستی بہر شیعری کوردی کہ وتبیت، تا ئیستاش ژانی ئەو شہ قہ لە دیدگای زۆریە زۆری شاعیرانمانەوہ دیارہ.

شیعر وەکو ئەلماس رەقە و بەقەد گولتیکیش ناسکە، بوارەکانی شیعریش ھەموو شتیکە و ھیچ شتیکە دیاریکراویش نییە. بۆ ئەوہی شیعەر پزگار بکەین، دەبیت بزاین ئەرکی شیعەر چییە، کاتی زانیمان بی ئەرکە، نابێ ئەرکی بەسەردا بسەپین. نابیت ھەموو شتی بەشیعەر بوتريت، چونکە ھەموو شت نہ بە شیعەر دەوتريت نہ بە شیعریش چارەسەر دەکريت. ئەمە خەوشیکە بەنیوچەوانی شیعری کوردییەوہ. ئەم گری کۆترەییە تەنیا ھەر شیعری کوردی ناگریتەوہ، بەلام ئیمە لەو جوگرافیا یەدا ئیش دەکەین و دەبیت ناگاداری شیعری خۆمان بین.

* یەکیک لەو چالاکییە سەرکەوتوانەیی بەکارەکانتەوہ دەبینیت وەرگێرانە، کە ئەم مەسەلەییە بە یەکیک لە ھەستیارترین و گرنگترین چالاکی ژانی رووناکبیری دادەنريت، کیشە ئیمەش لەمەدا نەبوونی سەلیقە یەکی وردە بۆ کارەکە، بەو پێیە کە تائیسنا نەمانتوانیوہ پرسی نیتوان زمانەکان وەک پتویستە دەبوو بکەینەوہ، چی بۆ وەرگێران بکريت؟ یان ئەگەر شتیکە بۆ کراوہ چۆن باشتری بکەین؟

- ھەر وەکو لە سەرەتاوہ باسم کرد، ھەر لەسەرەتاوہ کە دەستم دا یە نووسین، شیعری عەرەبی و کوردیم وەر دەگێرا و ھەندیکیشم لە رۆژنامەکانی ئەو سەر دەمەدا، لە بەغدا بلاو کردنەوہ. وەرگێران گەلیک گرنگە. بەداخوہ ئیمە کورد شتە جیدیەکان بەھەند وەر ناگین. من بە پتویستی دەزانم وەزارەتیک تەنیا بۆ وەرگێران تەرخان بکريت. ئەمەم لە شوێنیکە دیکەش باس کردوہ، چونکە ئیمە کورد چالاکی نووسینمان بۆ چەند دە یە یەک دەگەریتەوہ. راستە بابەتایەرمان ھەییە و جزیری و ئەحمەدی خانی و کئی و کئی دلمان خۆش دەکەن کە لە چاخەکانی ناوہندیش کورد نووسینی ھەبوو، بەلام نووسین وەک چالاکییەکی شارستانی و ھەمەلایەن بۆ سەرەتای سالانی ھەفتا دەگەریتەوہ. ئەویش لە ژیر پالەپەستۆی سانسۆر و ھەلاتن و... تاد چۆ دەبوو، ھەندە ئارەقە بەجەستەیی نووسینی کوردییەوہ ھەییە، ھەندە ھۆشیاری پتوہ دیار نییە. واتە نووسین ھیشتا بەتەواوی پتوہ نەگرتوہ.

گەرە لاوژی ھەییە، چەمک و دەستەواژە و زاراوہکان سەقامگیر نەبوونە. ھەر گروپ و دەزگایەکی پتووسیتی بۆ نووسین ھەییە ھەر نووسەریک شتی تاییبەتی لەمەر پتووسەوہ ھەییە، ھەندیکیان شتی زانستییان پتوہ دیارە، زۆریە یان تەنیا نەرجسیبەت بە پاژنەیانەوہ دیارە. وەرگێران یەکیکە لە توخمە ھەرە سەرەکییەکانی چەرخێ راپەرینی ھەر میللەتیک. یۆنانی بەنیسبەت ئیتالیای سەدەیی پازدە یەمەوہ، لاتینی و یۆنانی و ئیتالیایی بە نیسبەت چەرخێ راپەرینی فەرەنساوہ، سەدەیی شانزەمی فەرەنسا سەدەیی وەرگێرانە نەک ھەر تەنیا وەرگێران، بەلکە گەشتە رادەیی ئەوہی وەرگێران و لاسایی جودا نەدەکرانەوہ. بۆیە لاسایی لە سەدەیی شانزە یەمی فەرەنسا تەواو واتای نوێ لەگەڵ خۆی دەھینتی. ئافراندن و لاسایی دەبنە ھاوواتای یەکتەر. ئایا ئەم دیار دەییە کولتوری کوردی ئیمرومان ناگریتەوہ؟ لای بلیمەترین نووسەرمان لاسایی کردنەوہ بەدی دەکريت، لای گەورەترین شاعیرمان سیتەری شاعیریکە دیکە دەبینن، لای شتوہکار دنیای لاسایی کردنەوہ بەزەقی دیارە. ئەمەش بابەتیکە پتویستی بەلیکۆلینەوہ ھەییە. لیرەدا ھەلبەتە نابیت بەچاوتیک گومانای تەماشای لاسایی بکەین. لە نیتو کۆمەلگەیی کوردی، ھەموو شتەکان لە دەروہ دەین: تەلە فزیۆن، رادیۆ، سەتەلایت، تابلۆ، شانۆ، ئۆپەريت، رۆمان، ئەمە سەبارەت بە ژانر و تەکنیک، سەبارەت بە چەمک و مەفھومەکانیشەوہ ھەر وایە: دیوکراسییەت، پەرلەمان، سیاسەت، پارت، مافی مرۆڤ، مافی ژن و مندال و... تاد، گشتیان چەمک و تیگەیشتن و بەھای رۆژئاوان. کسەواتە ئەدەب و زمانەکەشمان دەکەوتیتە بەرکارتیکردن و لاسایی کردنەوہ. لاسایی کاریکە دزیو و نەنگ نییە، بەلکە کارکردن بەدزییەوہ خەوشە.

ئیمەش بە حیسیب لەچەرخێ راپەرینداین، بەلام دەبێ بەچاوتیکە میتروویییەوہ سەیری دیار دەیی راپەرین بکەین. کۆرەو و گەرمانەوہ و پاراستنی ئاسمانی کوردستان لەلایەن ھاو پەیمانەکانەوہ تەنیا بەس نین بۆ ئەوہی دلمان بەوہ خۆش بیت کە راپەرین وا لە دوامانەوہییە. چەرخێ راپەرین لەولاتیکە وەکو فەرەنسا یەک سەدەیی خایاند، واتە سەد سالی رەبەق. لە ھەموو بوارەکان راپەرین بوو. دیمەوہ سەر وەرگێران. ئیمەیی کورد، واتە کتیبخانەیی

كوردی له هه موو رووهیه كه وه هه ژاره. بۆ ئه وهی گه شه به زمانی كوردی بدهین، ده بی ده ست بكه یین به دامه زرانندی له شكریك بۆ پرۆسه ی وه رگیتران و دوای سه د سال ئیمه ش مافی ئه وه مان ده بی بلین خاوه ن كتیبخانه و هزر خاوه ن راپه رینین، ئه گینا هه روه ك كیسه لێكی له ش قورس هیدی هیدی به هه ورازه كانی نه گبه تیدا سه رده كه وین.

وه رگیتران پسیپوری ده وی. پێ ناچێ حكومه تی هه ریم بیه وی ئاو له م كارانه بداته وه. ئه و چه ند ده زگایه ك به ناو رۆشنییری دروست ده كات و هه نده ی مه به ستیتی لایه نگیرو هه وادار له ده وری خۆی كۆكاته وه، هه نده ی مه به ستی خزمه تی كۆلتور و زمانی كوردی نییه، چونكه وا پێده چێ ئه و، واته ده سه لاتێ كوردی له سووچیكی زۆر جیاوازه وه بروانیته ئه م ئیشه. به نیسه به ت ئه و، پێ قایم كردن له بواری سیاسه ت و ده سه لات گرینگتره، به لام ده بی ئه وه ش بزانی ده سه لاتێ زمانی له سیاسه تیش گرینگتره. چی مرۆقیكی سه له فی له عه لمانی جودا ده كاته وه، ته نیا هه ر زمانه. واته زمان برپه ی پشتی هه موو بۆچوو و جیهان بینییه كه.

ئیمرو له زانكۆكاندا بۆ ئه وهی قوتابییه ك لێكۆلینه وه یه كی زانستی ئه نجام بدات، پتیوستی به سه رچاوه ی زانستی هه یه. پتیوسته زانكۆكان كاری وه رگیتران ئه نجام بدن. به تایبه ت سه رچاوه بنه رته تیبه كانی دنیا، چ له بواری سۆسیۆلۆژی، چ له بواری ده وروناسی، چ له بواری زانستی سیاسی، پتیوستمان به و سه رچاوه هه یه بكرینه كوردی. ئه مه له پال ئه وهی كه پتیوسته زمانی ئینگلیزی و فه ره نسی بینه زمانی سه رچاوه، واته ده بی هاریكارییه كی ته واو بۆ راپه راندنی ئه م كار له نیتوان وه زاره ته پتیه ندیده كه ان په یدا بیت، ئه گینا دوای سه د سالێ دیکه ش، كاتێ نه وت نامیتێ ده گه رتینه وه ژێر ره شماله كانی باوو باپیران.

* له كوردستاندا پتیه وندی سیاسه ت و هاوولاتی به گه مه ی دیموكراسی و رێكه وتن و هه ستی نه ته وایه تیبه وه به ستراوه ته وه، واته له سه ر حسیتی به سه نترال نه بوونی تاك وروژاندن و خسته نه پرووی چه مكه نیشتمانییه كانی به گرینگی نیشان ده درتین، بێ گومان پتیوستیمان به راست كرده وهی ئه م پرسه هه یه، چون بتوانین ئه م پرسه راست بكه ینه وه؟

- هه موو واقیعیكی نوێ چه مکی نوێ و زاراوه ی نوێ له گه ل خۆیدا ده هیتێ. هاوولاتی له كاتی شوژی بۆرژوازی فه ره نسادا زاراوه یه كی نوێ بوو. ئیتر «جه ناب» و «مسیو» «سینیۆر» و گشت ئه و ناوونیشانه كۆمه لایه تیبه نه ی كه ته عبیریان له توێژ و چینه بالاكانی كۆمه ل ده كرد، له نیتو وشه ی «هاوولاتی» دا تانه وه و «ئیه» ش بۆ راده یه ك جیتی به «تو» چۆل كرد. شالاویكی بۆچوو بوو و دنیا یه كی كۆنی له دوای خۆی جێ ده هیتشت. كوردستانی دوای (راپه رین) بۆ یه كه م جار له میژوو ماندا، كورد ده بیته خاوه ن شاری خۆی. هه رچه نده سه رجه م شارو شارۆچكه كان ویران و خاپوور بوون، به لام هیوا هه بوو كه به رد له سه ر به رد دا بنرتیه وه و هیممه تی بنیادنا نه وه بیته گۆرێ.

ده بی بنیادنا نه وه بیته ناوونیشانی په نجا سالی داها توومان، چونكه كاتمان زۆر له به رده م نه ماوه. نه وتی كوردستان تا سه د سالی تر ده میتی، ئه گه ر له م سه د ساله دا بنیادیكی ته واو نه كه یین، هه موو شته كان به سه رماندا ده وروخین. كاتیش به خیرایی ده ورات. شوژی كورد له دوای دووه مین جه نگی جیهانییه وه له نیتو دوو رپبازدا ده ژیا. شتیك مه یلی چه پی هه بوو. هه رچه ند چه پ له و بارو دۆخه ی كه كوردستانی پتیدا تیده په ری، نه هاته دی. به واتایه كی دی چه پی كوردی چه پتیكی زبهنی بوو، چه پتیكی كتیبی بوو وه ك چه پی ئیسی سیاسیانه و دامه زراوه یی. رپبازیكی دیکه ش خۆی له نیتو كه مۆله ی ناسیۆنالیستییدا په روه رده ده كرد. كورد بوون بووه گه مه گه وره كه. ئه م دوو رپبازه دوور له یه ك گه شه یان نه ده كرد، به لكو زۆر جار یه كدییان ده بری. هه ندی جاریش له دووی پیناسه ی نوێ ده گه ران.

زۆر جار پرسیاره كان به چه واشه بی ده گران، به نمونه بۆ زمانی یه كگرتوو مان نییه؟ وه لام چونكه ده له تمان نییه. بۆ رپنوسیتیكه ی ره وانمان نییه؟ وه لام چونكه ده له تمان نییه، به لام كه س پرسیاری نه ده كرد. ئه ی بۆ ده له تمان نییه؟ ئه مه پرسیاری جه وه ره ییه و ده بی ئیستاش له خۆمانی بكه یین. تا یارمه تیمان بدات له خۆمان ورد بینه وه، میژوو مان راقه بكه یین، ده ست بخه ینه سه ر مرۆقی كورد و له سه رجه م ئه و فاكته رانه بكۆلینه وه كه بوونه مایه ی دروست نه بوونی ده له تتیكی كوردی. دیاره خه له لێك له گۆریدا بووه.

له لایه ک هۆشیاری کورد به رانبهر به خودی خۆی، به رانبهر به میژووی، به رانبهر به میژووی ئه وی دیکه زۆر گرنگن و نه خشاندن و سنووردانی هه ر ئیتنیکیتی دیاریکراوه که له سه رووی هه مووشییه وه زمان رۆلێکی به نه رته تی تیدا ده بییت. له لایه کی دیکه شه وه سه رجه م ئه و شتانه ی که به و زمانه نووسراون که ته عبیر له به هاو هه لسه وکوت و ره فتار و نه ریت ده که ن و ده به نه کۆی به هاو رۆحییه کان. ئا لێره وه هه ر وانگه ی میلله ت و جیهانیی میللته ت و قۆناغه هه زریه کانی له مه ر دنیا ده رده که ون. هه ر بۆ نمونه ته زوه کانی سۆفیگه رایبی چ وه کو پراکتیک چ وه کو ته ده بیات به زمانانی غه یه کورد له سه ده کانی چوراده دا کۆتاییان هاتبوو، که چی له سه ده ی نۆزه ده به م و بۆ یه که م جار (مه حوی) شیعر به دیالیکتی بابان ده نووسی. ئه م لاترازانه زه مه نییه چییه؟

با بۆ پرسیاره که بگه رێینه وه. ئیمه ی کورد هه ره وه کو ئه و میللته تانه ی که له ده وره به رمانن، به نه ما کۆمه لایه تییه کان له نیوان به ها خپله کبییه کان و به ها جیگه ره کانی ئاییندا سه قامگه ر بوونه. ئه م به نه مایانه پی ده چی هه نه جیگه ر و وه ستاو بن، هیچ ناسۆیه کی دی تیدا به دی نه کریت. ده میکه چاوه روانی به ره به یانیکی نوین و هیچیش دیار نییه. هیشته به وردی و به جورته ته وه له مه ر سه رجه م ئه و هۆکارانه قسه مان نه کرده وه، چونکه به جوره روویه پروبوونه یه که له نیوان لاسایی و نوێخوازی ده ژمه ردریت. هه ست به ته نسینۆتیک، یان بگه ره و به رده یه که ده که یین و له کۆتاییشه دا له به رژه وه نندی کۆنخوازان کۆتایی دیت. هه موومان، ره نگه له دوا پیناسه دا بارمه ته ی ده سته ی سه له فییه یک بین، سه له فییه تی هه ز و تیگه یشتن نا، به لکو سه له فییه ت ته نیا سیمای تیرۆری ده رده که ویت. کاتیک سه له فییه ک وه کو هه ز دیته پیشه وه هیچ نکولییه ک له م بۆچوون و تیگه یشته ناکریت، به لام کاتیک سه له فییه ک ده بیته تا که رێگه، ئا لێره دا هه لایسانی هه زی سه ره له دات.

به لام ده بی شتیک بوتریت: ئه ویش ئه وه یه که ئیسلام وه کو سستمیک توانای نییه وه لامی سه رجه م ئه و پرسیارانه بداته وه که مرۆقی ئیمه ده یانکات. ئه مه شکسته ئیسلام نییه، به قه ده ئه وه ی پیوه ندی به مرۆقه کانه وه هه یه که ناتوانن له رۆحی ئایین بگه ن. ئایین ته نیا هه ر شیوه نییه، به لکو ناوه رۆکه. کاتیک

ده مانه ویت شیوه یه کی نوێ بکه ینه رۆحیکه وه، ئا لێره دا سه رجه م ئیسه کالییه ته کان سه ره له دده ن. چه مکی بیده قوت ده بیته وه و کتیبی پیروزیسه تووشی بی ده نگبوون دیت.

بۆ نمونه، سه رجه م ئه و بۆچوون و چه مکه نه ی که ئیمه ئیسه له سه ره ده که یین خوازاون. بۆ نمونه سیاسه ت به مانا مۆدێرنه که ی، دیموکراسییه ت، هاوولاتیبوون، نه ته وایه تی... تاد. ده بی سه ره تا دان به وه دا بنیین که ئیمه ئیتر له نیو هه زی ئه وی دیکه دا ئیسه ده که یین. لایه نه پۆزه تیسه کانی جیهانگیری ئه مه یه هه موومان له نیو سستمیک ئیسه ده که یین. با رێگه و میتۆده کان جیاواز بن، به لام چه نه به هایه کی گه ر دوونی هه ن، و ابزانم له گه ل به هاکانی ئیسلامیسه دا ده گونجین، به لام چ ئیسلامیک؟ ئیسلام وه کو سستمی سیاسی له شکسته وه له دایک ده بیته. ئیتران وه ک نمونه هه نده ی خه ریکی ئیداره ی قه یرانه کانی خۆیه تی، هه نده ی چه مکه کانی کامه رانی و خۆشگوزه رانی بۆ هاوه لاتانی دروست نه کرده وه.

یان تیگه یشتنمان له دیموکراسییه ت، ئه ویش دیسانه وه له جوغزیکی دیکه ی سه رزه مینه وه ده گاته ئیمه. تا ئیسه ته به ته وای نه مانویسته وه له دیموکراسییه ت بگه یین، به ئه نه جته ئه وه ی که هیشته کۆمه لگه ئاماده نییه، به لام که سه ده پرسیت بۆچی کۆمه لگه ئاماده ناکریت؟ بۆ ناکریت به شتیکی گرنگ له په ره رده ی کۆمه لایه تی. رژیته تۆتالیته راییه کانی ولاتانی عه ره بیه ئه مه په نه جا سه له هه مان قه وان لیده ده نه وه. ئیمه ش به بی گو مان هه ر ئه وه دووپاتی ده که یینه وه.

کاتیک حزب خۆی له پیکهاته ناوه کییه کانی دیموکرات نه بیته، چون ده توانیت له ئاستی کۆمه لگه دیموکراسییه ت پراکتیزه بکات. ئایا ئه و حزبانه ی که ئیمه رۆ له کوردستان بالاده سن، دیموکراتن؟ وه لام ده بی به نه خیر بدریته وه. که واته ده که وینه نیو دووفاقییه ک، واته په رادۆکسیک و ده بی له ده ریچه یه ک بگه رێین بۆ ئه وه ی ده سه لاتی سیاسی ده سکاری نه کریت. به واتایه کی دی، ئا لێره وه چه مکی «ته وافسوق-رێکه و تن» له دایک ده بیته. بی گو مان دیموکراسییه ت گه مه یه کی یه کجار گه وره یه، جینه جیکردنی ترسناکی له نیو خودی ده سه لات خۆیدا ده نیته وه. بۆیه له نیو ستارکتوریک کۆن و به هایه کی نوێ لیکترازان دروست ده بیته و چه مکیکی نوێ دیته کایه وه. ئه ویش

«ته و افوقه» واته شه قهه لدانیکه دیکه یه له دیوکراسییهت. بچ گومان خاوه نه کانی ته و افوق هه نجهت و ئارگومینتی لۆژیکانه شیان پیتییه، به لām ئەوان له پیناوی دابه شکردنی دهسه لآت و سامان و دهستپوشتندا به کاری دههین، نهک له پیناوی سه رکه وتنی دیوکراسییه تدا.

چۆن و بۆچی چه مکی «ته و افوق» له کوردستان سه رده گرتیت؟ ئا لیره وه بیرۆکه ی نه ته وه وهکو چه مکی گرنه گ دیته پیتشه وه، چونکه کورد وهکو میللهت، له نیو میژوویه کدا سه ره لده دات که له نیوان ئینکار و ئیسپا تکردندا ژیاوه. میژووی نوئ شایه دحالی ئه مه یه. سه روودی (ئهی ره قیب) لیره وه و اتا کانی ده قۆزرتیه وه. سه رجه م ئه ده بیاتی کوردی نوئ خو بان به م چه مکه وه هه لواسیوه. واته له بیرۆکه یه کی رووته وه ده بیته به هایه کی پیروژ. واته له ژبان وه وه رده گیت دیته ئیدیا ل. له ئه قل وه ده گواسترتیه وه بۆ هه ست و له ویشه وه ئاودیبوی نا هۆشباری ده کرتیت. پیکهاته کانی نه ته وه له نیو پرۆسه یه کی میژووی ئالۆزه وه گه شه ده کهن. شتیکی میتافیزیک و ئه به دی نییه، به لکو قۆناغه و پیدایستییه و ههسته.

که واته ئازادی نه ته وه یی گرنه گ و گرنه گییه که ی له گه ل کات و زه مه ندا دیاری ده کرتیت. ده سه لآت ته کان و سه لاحییه ته کان گرنه گن، به لām له هه مووی گرنه گتر مرۆقه کانه. واته نه ته وه خو ی له تاک پیک دیت، کاتیک تاک له پیناوی ئایدیا ی نه ته وه دا پشتگوئ ده خریت، ئیمه ده بی گومان له هه لگرنی ئه و ئایدیا یه بکه ین. واته ئه گه ر به ها کانی نه ته وه و ده سه لآت و ئه و سه لاحییه تانه ی که به ر نه ته وه ده کهن، له پینا و تاکه کان به کار نه هینران، ئه وه جاریکه دیش ده که وینه وه نیو هه مان جوغز. واته گشت له پیناوی ئایدیا ل به کار ده هینن و چه مکه کانی قوربانی و خو به خت کردن و ئاواره بوون و.. تاد ته نیا هه ر بۆ به شتیکی میللهت ده بیته.

واته له شته حیاتیه کان دوور ده که ویتیه وه و ده که وینه نیو گه مه له بن نه ها تووه کانی ده سه لآت و ترس دروست کردن و دواخستنی ژبان بۆ بریکی زۆری خه لک، له پینا و هه ندی که سدا. ئه و هه نده ش ئیدی خو بان به میرات هه لگری نیشتیمان ده زانن و دابه شکردنی ده سه لآتیش ته نیا هه ر به ته و افوق ده بی بچیتیه سه ر.

رهنگی ته و افوق له قۆناغیکه دیایکرا ودا گرنه گ بیت، سه دای ئه و ته و افوقه ی که له ده قه ره که ی ئیمه وه دیت، من ده خاته گومان وه، چونکه ژبانی تاکه کورد زۆر له نشیو دایه، مرۆقی ئیمه زۆر ماندووه. ژبانی هه ره زۆری خه لک وه کو رووه ک وایه و هبچ شتیکی به رته ی به دی ناکریت، که ئه م بارودۆخه به ره و دنیا یه کی دی وهرچه رختی.

بۆ ئه وه ی باس له سیاست و دیوکراسییهت بکه ین، ده بی بیر له گرنه گ رۆلی ئۆپه زسیو ن بکه ینه وه، چونکه هه ر ئۆپه زسیو ن دیوکراسییهت ده پارێزیت. که واته کاتیک گه مه کانی ته و افوق کۆتایی دیت، ئاسۆیه کی نوئ بۆ دیوکراسییهت هه لدی. ئه گه ر پاشه قو لی دیکه له ئارادا نه بیته.

* دروستکردنی باوک وهک چۆن له پیتوه ندیییه کۆمه لایه تییه کانه وه بۆ نیو پیتوه ندیییه سیاسییه کان گوێزرا وه ته وه و له ویشه وه خه ریکه کایه کانی ئه ده بپیش بگرتیه وه، واته هه میشه هه ولدرا وه تاکه کورد وا رابه یتریت که هه موو کات که سیک باوکی بیت، لیره دا نامه وئ قسه له سه ر مه ترسییه کانی ئه م بابه ته بکه ین، به لکو ده مه وئ هۆکاری دروستبوونی ئه م حاله ته بخه ینه روو، ئایا به راست کولتوور و کایه ی روونا کبیری کوردی پیتیستی به باوک هه یه؟

- بۆ وه لمدانه وه ی ئه م پرسباره دیسانه وه ده بی په نا بۆ به نه ما کانی کۆمه لایه تی به ین و له ویشه وه کیشه سایکۆلۆژییه کانی قوت ده بنه وه. زۆریه ی کۆمه لگه کان له هه ولی دروستکردنی باوکدان. کاتیک باوکی ئاسمان هه موو کاره کان رانه په رینن په نا ده به ینه به ر دروستکردنی باوکی سه رزه مین. هه ر له کاهینیکه وه بۆ سه ره ک عه شیره تی، له ویه بۆ سه ره ک حزبی و له دوا پیناسه شدا باوکی نیشتیمان. له کاتیکدا زه مین وه کو دایک ته ماشا ده کرتیت، ده بیته باوکی به رانه به ری قوت بکرتیه وه، تا بیرۆکه ی دووانه یی ئه نجام بدریت. دایک- نیشتیمان و باوک- ئاسمان له گه ل کولتوردا به دی ده کرتیت.

به لām له نیو کۆمه لگه ی کوردیدا، ده کری له دروستکردنی باوکدا فاکته ری کۆمه لایه تی- سیاسی، ئابووری و ده روونی به نه هۆکار. ئه گه ر برونینه گوتاری سیاسی سه رجه م کۆمه لگه کانی ده روو پشتمان که جودا وازییه کی له گه ل کۆمه لگه ی کوردیدا نییه، هه ست ده که ین به زه قی

پاشه گهردانی به کۆمه لێکی دهنگ ده دات، هاوکاتیش نائومیدی به کۆمه لێکی دیکه، هه مووشی له سههر حسییی لاواکردنی کایه ی رووناکییری کوردیییه وه یه ؟

- له شویتییکی دی باسی ئه مه مان کرد. هه موو شوپشیک ته نگژه کان له گه ل خۆی هه لده گریت. به تایبهت ئه و شوپشانه ی که له نیتو ئاووهه وایه کی تایبهت و قهیران ئامیزدا له دایک ده بن و گه شه ده که ن. دوای سههرکه وتنی شوپش، قهیرانه کان بهرده وامن، به لام شیوه ی دیکه وهرده گرن. کاره کته ر و ئه کته ره کانی ئه و شوپشه ئیتر شناسنامه یه کی ره وایانه ی وا به خۆیان ده دن، که واتا کانی له ده ره وه ی میژوودا ده خه ملین. لیره وه ئه ده ب و هونه ر و گشت ئه و چالاکیه هزریانه ی که له گه ل ئه و شوپشه دا هه لده که ن، جو ره شه رعییهت و مه رجه عییه تیک به خۆیان ده دن که به ته واوی باز به سه ر به ره مه کاند ده دات.

شاعیری مامناوه ندی کورد هه یه، هه ر له به ر ئه وه ی یه ک دوو سا ل له شاخ بووه، ئیستاش له گه لبا نه هه ر سا له ی نامیلکه یه ک له شیعی خراب بلا وده کاته وه و ده چی ته نیو دلئ دامه زراوه حزبی و ئه ده بییه ره سمییه که وه، که ده بنه توخمی زۆر نیگه تیف له نیتو دنیای ئافران دن و به ره مه می چا کدا. ئه م دیارده یه ده میتک سا له هه موو ئه ده بیاتی ئیمه ی هه ند کرچ و کال کردوه که هه ندی جار چاوه روانی هه چی جد دییان لی ناکریت.

هه ر له حه فتا کانه وه هه لئوتیست وهرگرتن پێش به ره هم ده که وت، ئازایه تی و جوامیری ده بوونه پیکهاته و ناوه رۆکی ئه ده ب. هه ندی خویندنه وه ی ده گمه نی لی بترازی، زۆریه ی زۆری ئه ده بی جیهانی له ژیر ئه م رۆشنا ییه دا ده خویترایه وه.

هه ر له وه سه ره ده مه دا نووسه رانی شاخ و شار جودا بوونه وه. ئه م جودا بوونه وه یه له سه ر بناغه ی ئه ده بی نه بوو، به لکو له سه ر بناغه ی هه لئوتیستی سیاسی بوو، ئه م پۆلینکردنه تا ئیستاش بر ده کات و کاریگه ری ماوه. نووسه رییکی مامناوه ندی خاوه ن هه لئوتیستی چاک، له ده بیان نووسه ری گه وه ی بی هه لئوتیست گرن گتر بوو. چوونه شاخ پسو له ی لیبوردنی ده به خشییه نووسه ره که ی. ئه مه له کاتیکدا ئه زموونی چیا به نیسه بت کورده وه، به هه ژارترین ئه زموون له مه ر ژیان و تاقیکردنه وه ی ئه ده بی ده ژمیتر دیت، چونکه سه ره جم مه ودا کانی ژیان هه ند

تهسک ده بیته وه هه یچ ئافران دنیکی راسته قینه ی تیدا مومکین نابیت.

ئه م دیارده یه هیشتا به داخه وه کۆتایی نه ها تووه و هه ر وا به ئاسانیش کۆتایی نایهت. راپه رین به مانا هه ره ته ندروسته که ی ده بی هیل لیک له نیوان به ره مه کاند دا دابنیت. شته کان به تیکه لی سه ر نه کرین. واته به چاویلکه ی سیاسه تییکی ته نگ سه ره جم شته کان نه خوینته وه.

ئیستاش له گه ل بیرۆکه کانی یه کیتی نووسه ران و یه کیتی فۆتوگراف و یه کیتی سه ندیکار... تا د پاشما وه ی رژیته گشتگیره کانه هه ندی خه ریکی دروستکردنی فه رمانبه ری رۆشنبیرییه، هه ندی بیر له رۆشنبیر وه ک چالاکییه کی رووت ناکاته وه. سه ره نه نجامه کانی له نیتو هه موو یه کیتییه کاند به روونی دیاره. ئه م هه موو دیاردا نه پتو بیسته به شیینه یی و به به رنامه رپژی چاره سه ر بکرین، ئیجه به رانه ر به تابلۆیه کین هه یچ توخمیک له شوینی خۆی دانه راوه.

ئا له م ماوه یه دا له یه کتی له رۆژنامه کاند هه والی ئه وه م خویندنه وه که په رله مانتاره خانه نشینه کان خه ریکن یه کیتییه ک بو خۆیان دروست ده که ن. ئه م هه واله ئه گه ر راست بیت، ئه وه مه هزه له که ده گاته دو ترۆپکی خۆی! لیره دا هه ندی له گه مه کان ئاشکرا ده بن، به لام گه مه هه ره گه وه رکه له ژیر په رده وه هه ر به رده وامه. بوچی حزب ده یه وی ده ست به سه ر ده زگا کولتوورییه کان دا بگریت، بوچی حزب پتو بیستی به ده زگای چاپ و بلا وکردنه وه ی به ره مه می ئه ده بی و میژووی... تا د هه یه. ئایا بو خزمه تی کولتووری نه ته وایه تییه، یان بو کۆنترۆلکردنی رۆشنبیرانه ؟ ئه گه ر بو خزمه تی رۆشنبیری نه ته وایه تی بیت، بوچی کتییی قوتابخانه کان به ریکو پتییکی چاپ ناکرین و بلا ونا کرینه وه، بوچی هه ندیک کتیب هه یه له نیوه ی سا ل ئینجا ده گاته ده ست قوتابی له کاتیکدا رۆژی هه زاران لاپه ره ی بی سوودی رۆژنامه و گوڤاری حزب ده که وپته بازا ره وه ؟

* (رۆژه لته ی سه ره رۆکی ئه مه ریکا له وه سفی جویران خه لیل جویران) دا وتی «تو یه که مه ی گه رده لول بویت له خۆزه لاته وه هه لته کرد و خۆرئاوات داگیر کرد، به لام جگه له گول هه یچ شتیکت بو ئیجه نه هینا»، ئیجه ش ئه گه ر کایه یه کمان به ناوی ئه ده بی کوردی تارا وگه وه هه بی

ههقی خۆمانه بپرسین ئەدیانی کورد له تاراوگه چیمان بۆ
خۆیان کرد و چیش بۆ خۆرئاوا؟

- تووشی واقورمان دهبین کاتیک ئیمه ی رۆژههلاتی،
یان ئیمه ی موسلمان، یان ئیمه ی کورد له خۆمان
دهپرسین چیمان ههیه پیشکەشی رۆژئاوای بکهین؟
به تایهت ئیمه ی که ناومان به «دوووه ولات» نپوزه
دهکریت. سه ره تا دهپیت هه مو دراوه کان شیتەل بکهین و
دهسته واژه کان پیناسه بکهینهوه و ئینجا هه ولتی
وه لامدانه وه بدهین.

دهسپیک بازانین له دهسته واژه ی «تاراوگه» یان
«ئه ده بی تاراوگه» یان «ئه دیانی تاراوگه» چیمان
مه بهسته؟ ئەم دهسته واژانه له م سی ساله ی دوایی به رای
من گۆرانکاریان به سه ردا هاتووه. که واته نابیت وه کو
دهسته واژه یه کی جیگیر ته ماشا بکرتین. ههروه ها
کۆمه لێک دهسته واژه ی دیکه زۆرجار دهترینجینه نیو
نوو سینی کوردیه وه وه کو «ئه ده بی مه نفا» یان «ئه ده بی
دوووه ولاتی» یان دهسته واژه ی دیکه، ته عبیر له
ئه ده بیاتیک ده که ن، که له ده ره وه ی کوردستان نووسراوه و
ده نووسریت.

تاراوگه له چاوگی تارانده وه دیت. مه به ست له
رۆیشتیکی بێ گه رانه وه یه. به کوردی دهوتریت کۆرتیک
تارا، واته جاریکی دی ناگه رپته وه هیلانه که ی خۆی، یان
بووکیک له مالی زاوا تارا، واته زیز بووه و به مه به سستی
نه گه رانه وه چوو ته وه بۆ مالی باوکی، یان به هه لاتوو و
ئاواریه ک دهوتریت ههروه کو فه رهنگی گیو ئاواژه ی بۆ
کردوووه. که واته تاراوگه ئەو شوینه دهگرتیه وه که کۆتری
تاراو، یان مرۆفی تاراو و هه لاتوو و ئاوا ده ی لیبیه.
تیرمیکی قورسه و خاوه ن بارستاییه کی کۆمه لایه تی، یان
سیاسی، یان ئابووری زۆر زه قه، چونکه هیچ
هه لێژاردنیکی تیدا نییه. کرده یه که خاوه نه که ی به ناچاری
زیدی خۆی بۆ هه تاهه تایب به جی ده هیلتی، جا له بهر هۆی
بژێوی بیت، یان کۆمه لایه تی، یان سیاسی... تاد.

ئاماژه یه کی خیرا بۆ میژووی سه ده ی نۆزه، له م
سه ده یه دا میرنشینی به به له لایه ن هیزی
عوسمانیه کانه وه داگیر کرا. دوای ئەم کاره ساته (نالی)
کوردستان به جی ده هیلتی و له ئەسته مبولی پایته ختی
عوسمانیه کان ده گیرسیته وه. (حاجی قادری کۆبی) هه ر
له وئ به شتیک له ژبانی به سه ر بردوووه. قه د پرسیومه

ئه ری چون ده بی کاتی تورکان ولاته که ت خاپوور ده که ن و
تۆش گه وه شاعیری ئەو سه ره ده مه ییت روو بکه یته
پایته ختی وان؟

بۆ وه لامدانه وه ده بیت له دیده نیگایه کی
شارستانییه ته وه سه یری ئەم ئیشکالییه ته بکه ین.
ئه سه ته مبول بۆ سه ده ی نۆزه، بۆ رۆژهه لاتی ئیسلامی
یه کیک بووه له پایته خته هه ره ناو دار و گه شا وه کان،
سه ره رای ئەوه ی که ئیمپراتۆریه تی عوسمانی تووشی
حه جمان و چه قبه ستن ببوو له چا و ئه و رووپادا که
هه نگای به ره و به پیشه سازکردن و نوێکردنه وه ی
کۆمه لگه دنا، له هه مان کاتیشدا وه کو بکه یه کی
شارستانی و کولتوری ته ماشا ده کرا. پی ده چی (نالی)
گرفتی له گه ل هیزی داگیر که ره بووبیت، نه ک له گه ل
شارستانییه ته که. به واتایه کی دی (نالی) شارستانییه تی
ئه سه ته مبولی قبوول بووه، به لام دژی هیزی سه ربازی بوو.
له نده ن که پایته ختی به ریتانیای مه زنه و هه ر ئه ویش
دوای یه که م جهنگی جیهانی عیراق داگیر ده کات،
ده بینین عیراقیه کی زۆر له و ولاته جیگیر بوونه.
سوورینامیه کان که ژیر ده سته ی هۆله ندا ده بن، ئیستا
ئه وان سه ر ئیسه یه کی زۆریان بۆ هۆله ندیه کان دروست
کردوووه، چونکه ژماره یه کی زۆری سوورینامی له هۆله ندا
ده ژین.

ئه و رووپای قوناغی کۆلۆنیالی له گه ل ئەو ولاتانه ی که
کاتی خۆی داگیری کردوون له پتیه ندیه کی دوو فاقه دان.
ده بینین ئیمرو هیندیه ک و پاکستانییه ک و عیراقیه کی
زۆر له ئینگلته ران، جه زائیری و توونسی و سه نیگالی و
گودولوپیه کی زۆر له فه ره نسان. واته ئەم کارلیکردنه
دوو فاقه یه.

وجودی کورد له ئەو رووپا زۆر نوبیه. بۆ ناوه راستی
حه فتاکان ده گه رپته وه، له سه ره ده می جهنگی عیراق و
ئیران هوروژم و شه پۆلیکی تایهت ده ست پیده کات و
دوای راپه رینیش، دوای ئەوه ی ده روازه دارینه که ی
کوردستان درز ده بات، خه لکیکی زۆر رووده که نه
ئه و رووپا. هۆکاری جیاوازه ن، ئەو کۆچه رانه ته مه نی
جیاوازه و پیشه ی جودا و له نیو ئەو حه مکه خه لکه شدا
رۆشنبیریش وه کو توپتیک به نیاز و مه به ست و ته کنیکی
جیاوازه ولات به ئەو رووپا، یان ئەمه ریکا، یان که نه دا
ده گۆرپته وه. ده توانین بلتین له سه دا نه وه دی کورده

هه‌لاتووهدگان له ولاتانی پيششكهوتوو له‌رووی پيشه‌سازييه‌وه، ئاوهدان له‌رووی شارستانيييه‌وه شوتنی خووشگوزهرانی و تارادهيه‌کی زۆريش دادوهی کۆمه‌لايه‌تی له‌چاو شوتنه‌کانی دیکه‌ی جيهان جيگيره، ده‌گيرسيينه‌وه.

واته‌هه‌موو‌ئو‌شه‌پۆله‌کۆچه‌رييه‌له‌ده‌ستی شارستانيييه‌تيک‌هه‌له‌هاتوون‌که‌به‌پای‌من‌له‌به‌دی هينانی خوشگوزهرانی، دادوهی کۆمه‌لايه‌تی، ناشتی بۆ خه‌لکانی خووی شکستی خوارد. ئەم‌شارستانيييه‌ته‌ش‌له‌سووچيکييه‌وه‌له‌تورکياوه‌ده‌ست‌پي‌ده‌کات، تا‌قه‌راغه‌کانی هيندستان، له‌سووچه‌که‌ی ديشييه‌وه‌له‌که‌ناره‌کانی سورياوه‌تا‌مه‌غريب‌ده‌کشيت. ده‌توانين‌جه‌خت‌له‌سه‌ر‌ئەم‌خاله‌بکه‌ين‌و‌بلتين‌شکستی شارستانيييه‌ت‌ته‌نيا‌پتوه‌ندی‌به‌باری‌ئابووربييه‌وه‌نييه، چونکه‌ولاتانی‌که‌نداو‌له‌رووی‌ئابووری‌پيترو‌دۆلاره‌وه‌له‌ئاستيکی‌گونجاودان، به‌لام‌توانای‌هه‌لمژيني‌ئەم‌کۆچه‌ر‌و‌ئاوارانه‌يان‌نييه، چونکه‌ئەوروپا‌ته‌نيا‌له‌رووی‌ئابووربييه‌وه‌ناروانيته‌سه‌رجه‌م‌کيشه‌کان، به‌لکو‌هه‌ندی‌به‌ها‌هەن‌له‌ئەوروپا‌پتوه‌ی‌پابه‌نده. ده‌کری‌ئەو‌شارستانيييه‌ته‌ی‌ئيمه‌له‌رووی‌شارستانيييه‌ته‌وه‌به‌ناوچه‌ی‌بۆر‌سه‌ير‌بکريت. ئەم‌شکستيه‌له‌١٢٥٨‌ی‌دوای‌رووخانی‌به‌غداوه‌ده‌ست‌پي‌ده‌کات.

جا‌پرسياره‌که‌ی‌ئيوه‌پتوه‌ندی‌به‌تويژی‌رۆشنبييرانه‌وه‌هه‌يه، هه‌رچه‌نده‌من‌به‌پتويستی‌ده‌زانم‌ده‌سته‌واژه‌ی‌رۆشنبيير‌جاريکی‌دی‌پيناسه‌بکريتسه‌وه، چونکه‌چ‌ستاتووی‌نوسه‌ر‌چ‌به‌ها‌کۆمه‌لايه‌تييه‌کانی، چ‌شوپن‌و‌پيگه‌ی‌له‌نيو‌ئەم‌دوو‌شارستانيييه‌ته‌جياوازن.

له‌کۆمه‌لگه‌ی‌کورده‌واريدا‌هه‌موو‌که‌سي‌خويتنده‌وار‌بيت‌و‌دوو‌وينه‌بکيشن، جورته‌تی‌ئوه‌بکات‌بچيته‌سه‌ر‌شانۆ، هه‌ندی‌عوود‌بژهنن، دوو‌کورتە‌چيروک‌بنوسيت، ناميلکه‌يه‌ک‌شيعر‌به‌هۆنيتته‌وه، دوو‌بابه‌تی‌رۆژنامه‌نووسی‌بلاوبکاته‌وه، کۆمه‌لگه‌پيناسه‌ی‌رۆشنبييري‌ده‌داتن، له‌کاتیکدا‌له‌ولاتانی‌ئەوروپا‌تاراده‌يه‌ک‌هه‌موو‌که‌س، شتيکی‌له‌و‌شتانه‌ی‌به‌ره‌م‌هيناه، به‌لام‌کۆمه‌لگه‌به‌رۆشنبييري‌له‌قه‌لم‌نه‌داوه.

کاتيک‌تاکی‌رۆشنبييري‌کردی‌ديته‌نيو‌پانتاييه‌کی‌دی، که‌سه‌رجه‌م‌به‌ها‌و‌ديده‌کان‌جياوازن، چه‌ندين‌ئيشکالييه‌ت‌ديته‌گوړی. به‌واتايه‌کی‌دی‌چه‌ندين

رۆشنبيير‌هەن‌له‌ئەوروپا‌ته‌نيا‌به‌ديدی‌کۆمه‌لگه‌ی‌کردی‌رۆشنبييرن‌و‌کۆمه‌لگه‌ی‌نووی‌ئەم‌ستاتووهديان‌پينادات. ليته‌دا‌بارستاييه‌کی‌ده‌روونی‌و‌کۆمه‌لايه‌تی‌زه‌ق‌دووچاربان‌ده‌بيتته‌وه. بۆيه‌کاتن‌فرسه‌تيان‌بۆ‌ريککه‌ويت‌بۆ‌باوه‌شی‌ئەو‌کۆمه‌لگه‌يه‌ده‌گه‌رپينه‌وه‌که‌وه‌کو‌رۆشنبيير‌ريزيان‌ليده‌گريت.

ده‌کريت‌رۆشنبييرانی‌تاراوگه‌بکه‌ينه‌دوو‌به‌شه‌وه:
(١) به‌شتيک‌که‌له‌نيو‌قوزاغه‌ته‌سه‌که‌هی‌خووی‌ماوه‌ته‌وه، خووی‌به‌هه‌موو‌که‌شوه‌ه‌وای‌کورده‌ستانه‌وه‌گري‌داوه‌و‌به‌هه‌وای‌ئەو‌هه‌ناسه‌ده‌دات. ئەم‌به‌شه‌يان‌بارستاييه‌کی‌ئەو‌ئۆر‌به‌سه‌ر‌به‌ره‌مه‌کانيييه‌وه‌زاله. ده‌توانين‌بلتين‌ئەم‌به‌شه‌يان‌هه‌ره‌زۆری‌ئەو‌رۆشنبييرانه‌ده‌گريتته‌وه‌چ‌ئوانه‌ی‌که‌له‌حه‌فتاکانه‌وه‌ليهن، چ‌ئوانه‌ی‌له‌دوای‌پا‌پينه‌وه‌ليهن.

هه‌ميشه‌چاوه‌پتي‌فرسه‌تيکن‌بۆ‌ئەوه‌ی‌بگه‌رپينه‌وه‌نيو‌کۆمه‌لگه‌ی‌خويان. ئەم‌به‌شه‌يان‌بارستايی‌تاراوگه‌يان‌زۆر‌به‌سه‌ردا‌زاله، چونکه‌له‌ئاستی‌که‌سايه‌تی‌خويان‌له‌کۆمه‌لگه‌ی‌نووی‌به‌دی‌ناهيئن.

(٢) به‌شی‌دووهم‌که‌توانيويانه‌وه‌کو‌رۆشنبيير‌به‌و‌پيناسه‌يه‌ی‌که‌کۆمه‌لگه‌ی‌نووی‌ده‌يه‌خشی، جیي‌خويان‌بکه‌نه‌وه. چ‌له‌ناو‌دامه‌زراوه‌ی‌کردی‌ئەورووپييه‌کان‌چالاکن، يان‌وه‌کو‌رۆژنامه‌وان‌و‌په‌يامنيتر‌و‌هه‌ندی‌وه‌کو‌نووسه‌ری‌سه‌ره‌به‌خۆ، يان‌ئيش‌له‌ريک‌خراوه‌په‌روه‌رده‌يه‌کانی‌ئەوروپا‌ده‌کن‌و‌هه‌روه‌ها‌له‌رووی‌به‌ره‌مه‌وه‌چالاکن، به‌لام‌هيج‌جۆره‌ئامارتیک‌به‌ده‌سته‌وه‌نييه‌تا‌ريژه‌کانيان‌بزائين.

با‌جاريکی‌دی‌نمونه‌ی‌سه‌ده‌ی‌نۆزده‌يه‌م‌به‌يئينه‌وه:
(نالی) گه‌وره‌شاعيري‌سه‌ده‌ی‌نۆزده، تائيتستا‌به‌ته‌واوی‌نازانين‌له‌ئسته‌مبول‌چ‌کاره‌بووه‌و‌چ‌ستاتوويه‌کی‌هه‌بووه‌و‌چ‌ئهرکيکی‌کۆمه‌لايه‌تی‌و‌پيشه‌یی‌هه‌بووه. ئەوه‌نده‌ده‌زانين‌(حاجی‌قادی‌کۆبی)‌ده‌رزی‌به‌کوره‌کانی‌به‌درخان‌وتوو!!‌ته‌نيا‌(پيره‌ميتر)‌ئهرکی‌بالای‌له‌تورکياي‌عوسمانلی‌هه‌بووه. ئەم‌نمونه‌ی‌سه‌ره‌وه‌ده‌توانی‌تیشک‌بخاته‌سه‌ر‌بارودۆخی‌نووسه‌ران‌و‌رۆشنبييرانی‌کرد‌له‌ئەوروپا.

وجودی‌ئيمه‌له‌نيو‌ئەم‌شارستانيييه‌ته‌ئەنجامي‌شکستی‌شارستانيييه‌تی‌خۆمانه‌و‌ده‌بي‌زۆريش‌جه‌خت

فیبووینه؟ هیشتا کچه کامان ده کوژین، چونکه گومانان ههیه که پردهی بوو کینی ماوه، هیشتا به زۆر کچه کامان ده بهینه و لات و بۆ ئه وهی سه لاله زادهیه کی لی ماره بکهین، هیشتا و دواي دهیان سالی ژیا مان له م ولاتانه هیشتا فبیری زمانی ئه و کۆمه لگه یه نه بووینه که تیبیدا ده ژین، هیشتا پیوه ندییه کامان له سه ر ئاستی خوین و خزمایه تی به رپوه ده چن.

له شکستی راسته قینهی شارستانیه تیکه وه هه له اتووین و وا ده زانین له به هه شت ده رکر اوین. ئه م شیزو فرینیا یه که تووشی رۆشنبیر و خاکبیه کامان هاتوه، ده بی خو مانی لی رزگار بکه ین. کاتیک ئه دۆنیه ده لیت زمانی عه ره بی زمانیکی مردووه ئا له م بۆ چوونه وه ده بلیت، نه ک له ئاستی ریزمان و موفرده و ده سه ته واژه و... تاد. زمان هه لگری به های شارستانیه تیکه، کاتیک شارستانیه تیک تووشی لالیوون دیت، زمانه که ی ده مریت. ئه مه به نیسه بت عه ره بییه وه که خاوه ن یه کیک له شارستانیه ته مه زنه کانی دنیا یه، ئه ی له مه ر زمانه که ی خو مان چ بلین؟

ئیمه له شارستانیه تیکه وه هاتووین تا ئه ندیشه و میشکمان هیری تیدابیت شه ری له سه ر که له که بووه و راوی یه کترمان ناوه. ولاتی یه کترمان داگیر کردووه و هاوسیی خو مان بۆردوومان کردووه و فیل و ته له که مان له پینا و ده سه لاتدا ناوه ته وه، چه ندین شه ری برا کوژمان ئه نجام داوه و چه ندین دوژمانان کردووه ته دۆست و چه ندین دۆستمان تاراندووه و ئیستاش له نیو زه لکا ودا ده ژین و هیشتا ش وا ده زانین ولاته کامان خاوه ن مه زترین میژووه و مرۆقه کامان خاوه ن جوانترین و یژدان و پیوه ندییه کانی شمان تا بلتی ئینسانین!

جویران له شوینیک، له کتیی پیغه مبه ردا ده لیت: «هاوار بۆ میلیه تیک ئه وه ی له به ری ده کات به ده سه تی خو ی نه چنراوه، ئه وه ی ده یخوات به ده سه تی خو ی نه چیتراره، ئه وه ی ده یخواته وه به ده سه تی خو ی نه گوشراوه.» منیش ده لیم که واته هاوار بۆ میلیه ته که م!
* له دنیا دا زۆر بیرمه ند و پرونا کبیر و شاعیر به شیوه یه ک له شیوه کان سه روکاربان له گه ل سیاسه تدا هه بووه، یان هه ر هه لۆیسته ی سیاسی خو بان هه بووه، بۆ نمونه له سه رده می ئینقیلابه که ی رووخانی شا له ئیتران

چه ندین بیرمه ندی ئه و روویایی و جیهانی ستایشی شو رشه که یان کرد... له و پرونا کبیرانه ی که من بیرم بیت میشیل فو کو و ئه دۆنیه ی گه وره شاعیری عه ره ب بوون به ئاشکرا هه لۆیسته ی خو بان را گه یاند، ئه گه رچی هه ندیکیان په شیمان بوونه وه، بۆیه ده پرسم پیوه ندی شاعر و سیاسه ت، یان شاعیر وه ک مرۆف له گه ل سیاسه تدا لای تو چ ده گه یه نیت؟

- ئه م پرسیا ره کۆنه نوئییه، هه میسه به رۆکمان ده گریت. جار ی بازانین سیاسه ت له فه ره هنگی ئیتمۆلۆژییه که ی چ ده گه یه نی؟ له یۆنانی کۆن پۆلیتیکا مه به ست له دامه زانندن و ریکخستنی شاری ده گه یاند. لیره دا شاعر ته وا و گیرۆده ی ریکخستنه وه ی شاره له سه ر بنه ما هه ره مرۆیه کانی. سه روشت و مرۆف له سه ر بنه مایه کی ته ندروست له پیوه ندیدا بن. به تابه ت کاتیک باس له شار له دنیا ی پیتشکه و توودا ده که ین که بوار و فه زا ته سکن و پیوه ندییه کان ئالۆز و له نیو گشت ئه و ته ونا نه دا مرۆقه کان تووشی دله را وکی دین. بۆیه لیره وه شاعر بانگه شه یه که بۆ ئاشتبوونه ی مرۆف و شار، یان به جو ریکی دی ئاشتبوونه وه ی شاعر و شار.

جا له م ریکخستنه وه یه دا سیاسه ت وه کو ریکخراوی حزب دیته پیتشه وه، له م دیده وه سیاسه ت ده بی به «سین» ی بچووک بنووسریت، سه ره رای ئه وه ی به و پیته کوردییه ی که ئیمه شتی پی ده نو سین هیچ جیا کردنه وه یه ک له نیوان پیتی بچووک و گه ورده ا نییه. حزب و ده سه لات وه کو دوو ده سه ته خوشک دینه پیتشه وه. شاعر لیره دا به ره و رووی ئه و جو ره سیاسه ته ده بیته وه که هه موو هه لۆیکی پایه و ده سه لات و گه نده لی.. تاد وه کو ئه وه ی که ئیمرۆ له ولاته که ی خو ماندا یه. ئه م رووبه پروو بوونه وه یه له بنه رته دا رووبه پروو بوونه وه یه کی شاعر ییه، به لام ده بی به که ره سه ته ی دیکه ده ربیریت. واته نابیت به شاعر باس له سیاسه ت بگریت و به شاعر هه ولی گۆرانکارییه کان بدریت. گه لیک له م هه ولانه شاعیری کوردی هه نده لاواز کردووه که به ده وری شتگه لپنکدا ده سوورپینه وه که له ده ره وه ی دنیا ی شاعرن، ئه وه شی له دنیا ی شاعر به ده ر بیت له و اتا کانی سیاسه ت به مانا ئه سلپییه که ی به ده ره.

با بیینه وه سه ر هه لۆیسته ی میشیل فو کو و ئه دۆنیه ی؛ ده کری هه ر له م رووه وه باس له ژان پۆل سارته ر و سیمۆن

دو بۆقواریش بکه بن. له سالی ۱۹۷۸ و ۱۹۷۹ ورووژانیک که وتوه گه ره کی سان جیرمه ن دو پری له پاریس، نهو گه ره که کی که قاوه خانه ی لافلوری لیتی که شوینی و جوودییه کانی سالانی دوی جهنگ بوو. موسیقای جاز تازه خوی به پاریسییه کان دهناساند و فلهسه فله سه ره ریحله ی دانشگاگانه وه به ره و قاوه خانه کان شوپ ده بووه وه. راپه رینه کانی ئیران له و سه رده مه دا گه لیک له و بیرمه ندانه ی جو ش دا و هه ره به ریپتوانه وه که سارتر سازی ده کرد تا دوو سه فله ره که ی میشیل فوکو بو تاران نه ک وه ک فله سه سووف، به لکو وه کو رۆژنامه نووسیک تا ده گاته سه فله ری سیمون دو بۆقوار و نووسینی بابه تیکی گرنگیش له لایه ن نه ندی فونتین له سه ر رووپه ری گرنگترین رۆژنامه که نه ویش لومونده. فوکو نهو راپه رینه به گه رانه وه ی «رۆحانیه تی بو سیاست» ده چواند.

له کتیبی «وترا و نووسراوه کان» دا باس له رابوچوونی خوی له مه ر نهو راپه رینه وه ده کات و ده لیت: «هیچ کهس نهو مافه ی نییه بلت له پیناوی من راپه رن» ههروه ها له شوینیکی دیکه دا ده لیت: «که سیش مافی نه وه ی نییه که بلتی رامه په رن، چونکه هیچ سوودیکی نییه». «شویش له پیناوی دادوهر دیدایه نه ک بو به ره لاکردنی ئاره زوو» (وترا و نووسراوه کان: لاپه ر ۷۱۵).

له به کیک له سه فله ره کانیدا چاوی به داریووش شایه گان-ی فله یله سووفی ئیرانی ده که ویت، شایه گان له کتیبی «شویشی ئایینی چییه؟» ده یگرتیه وه و ده لیت فوکو روونین بوو و ده زانی ئاینده ی شویش ئیسلامی چییه و ده شیزانی شتیه ی سالیادی نهو شویش چونه. ههروه ها فوکو به م شتیه وه هه لوتستی خوی روون ده کاته وه و ده لیت: «به م جوهر له نیتو هیزی شویشگیری ئایینی ئیسلامدا ده زین، جگه له گوپرایه لی بو یاسا شتیکی دیکه هه یه نه ویش ئیراده ی نوپکردنه وه ی و جوودی خویانه و ئاوپزانبوون له گه ل نه زموونیکی رۆحانیدا که وای بو ده چن له دلی ئایینزای شیعه دایه. هه میشه و ته که ی مارکس ده هینینه وه که ده لیت ئاین تلیاکی میلله تانه، به لام قهت رسته که ی پینش نه م رسته یه نادرکینن که ده لیت ئاین هوشی جیهانیکی بن هوشه. با بلتین ئیسلام له و ساله دا، مه به ست له سالی ۱۹۷۸ دلیاک نه بوو، چونکه ئیسلام هوشی

جیهانیکی بی هوش بوو. (هه مان سه رچاوه، لا، ۷۴۹). ئیمه ی کوردیش به چاوتیکی دیکه وه سه یری نهو راپه رینه مان ده کرد. هه ستمان ده کرد دوی رووخانی شا که هۆکاریک بوو له نسکویه که ی سالی ۱۹۷۵ ئیتر ده روزه له به رده م میلله تانی ئیران ده کرتیه وه و کورد و نازه ری و تورکمان و خوزستانییه کان له پال فارسه کاندا ده وله تیکی هاوچه رخرتر له وه ی شا دادمه زین، به لام خیرا ئینقلاب له رتیازه کانی خوی لای دا و هه موو هیوایه ک له ژیر عه با ره شه کاندا خنکینرا.

به لام هه لوتستی نه دۆننسی به رای من که مۆکه یه ک جوداوازه، من له نزیکه وه گویم له که سانیک بووه که نزیکه نه دۆننسن ویستوو یانه شانازی به ره چه له کی عه له وی خویه وه ده کات. عه له وی و شیعه مه زه هب ده رۆژینه یه ک ده ریاوه. ههروه ها نه دۆننسی شیعرگه لیتیکی هه یه که ستایشی هه سه ن ده کات. خوتنه ری کتیبه کانی نه دۆننسی نه وه ی له لا شاروه نایت که شویش و راپه رین هه میشه ئاماده بیان له دنیای هزی نه ودا هه یه. هه ندیک جار مرۆف به رانه ره به راپه رینی میلله تان تووشی خرۆشان دیت به بی نه وه ی بزانیته به چ ره یه کدا هه لده شاخیت. پشتگیری نه وروویای رۆژئاوا بو راپه رینه کانی پۆلونیای سه ره تاکانی هه شتاش جوړیکن له م خرۆشانه.

* رایه ک هه یه ده لیت قه سیده ی شیعی تا هه تابه مولکی شاعیره، شاعیر خوی ده توانیت هه ر کاتیک بیه وی ده ستکاری چامه کانی بکات، بوئه نهو بابه ته ده ورووژتینم، چونکه مشتمومریتیکی به دواوه یه و تیورییه کانی ستراکتورلیسته کان، یان به دیاریکراوی تیزه که ی مه رگی نووسه ری رۆلان بارت، چون ده کرتیت مرۆف تا ماوه خاوه نی نه وه بیت که وتویه تی؟ ئایا تو ئیستا خوت به خاوه نی هه موو نهو نووسینه ات ده زانی که نووسیوتن؟ یان پیت وایه وتراوه کۆنه کانت تیروانیی خوتن، به لام هی سه رده می خویان؟

- تیروانییه کانی بارت ده بی له چوارچیه ی خویدا دانریت، واته ده چیته نیو مشتمومریتیکی میژوویی کولتووری رۆژئاواوه. تیرمی (AUTEUR) له چاخه کانی ناوه ندوه تا سه ده ی بیست و به که م تووشی گه لیک گۆرانکاری دین. بو نه وه ی ته وای بیروکه که ی بارت بگاته خوتنه ری کورد، ده بی له جیاتی نووسه ر

«دانه» دانین. که به عهده بی «المؤلف» دهگه یه نیت، له میژوو ی رۆژئاوا، یان وردتر له میژوو ی فه ره نسادا ستاتوو ی دانه له قۆناغه میژوو ییبه کاندای تووشی گۆران دیت. له چاخه کانی ناوه ند دانه تاک نییه، به لکو کۆگهل به شداری دارشتنی قه سیده درێژه کانی، وهکو به یته کانی لای خۆمان، به یته یژه کان دهستکاری دهکهن و دهیگۆرن و دیری بۆ ئیزافه دهکهن و... تاد.

هه لومه رجه میژوو ییبه کان ستاتوو ی دانه دیاری دهکهن. له دوا ی چهرخی رۆشنگه ری دانه ده یته خاوه ن مافی ئه و شتانه ی که ده یان نووسی، یان به ره مه میان ده هی نیت. واته چه مکی مافی دانه دیته گۆری. مافی دانه له کولتوو ری ئیمه دا تازه خه ریکه له ژیر لیه وه به سالی لیه وه ده کریت، به لām هیشتا چوارچیوه ریژ نه کراوه و نازانم له و رووه وه یاسای تایبته هه یه، یان نا، به لām به بی یاسادانان ماف وهکو شته کانی دی قووت ده درین.

که واته بیرو که ی دانه که مه به سستی (بارت) ه باه خی خۆی له م چوارچیوه یه وه و ده گریت. هه ره ها هه ره وهکو ئه وه ی که ئه نتوان کۆمانیۆن له سیمیناریکدا ده یخاته روو و ده نووسی: له نیو سالانی ۱۹۶۸ و ۱۹۶۹ دا دوو باه تی گرنگ له مه ر رۆلی دانه ده نووسرین. یه که میان باه تیکی (رۆلان بارت) ه که ناوونیشانه که ی «مه رگی دانه» ه که له سالی ۱۹۶۸ دا ده نووسی و هه ره ها سالیکی دوا ی ئه و میژوو ه (فوکو) ش باه تیکی به ناوونیشانی «دانه کیه؟» ده نووسی له به ر گرنگی ئه م دوو باه ته، قوتابیانی زانکو، فۆتۆکۆییبه کی زۆری له به ر ده گرنه وه.

هۆکاری به ره مه ی ئه م دوو باه ته جۆره ره تدانه وه ده کی تیژه کانی کۆتایی سه ده ی نۆزده یه م بوو، به تایبته تیژه کانی گۆستاڤ لانسۆن و پیش ئه ویش (سانت بۆڤ) که یه که م ره خنه گری سه ده ی نۆزده یه مه. له و تیژانه دا باس له پیوه ندی نیوان دانه و ده ق ده کریت. ئه وان پی له سه ر ئه وه داده گرن که ده ق ته عبیر له دانه ره که ی ده کات. به واتایه کی دی جۆره تیکه ه لیشراویبه ک له نیوان دانه و ده قدا ده بی نیت. ده ق و نووسه ر یه ک شت.

درزیکی دیته ئاراوه، ئه ویش سه به اریت به کتیبیکی زۆر به ناو بانگی مارسیل پروست که به ناوونیشانی «دژی سانت-بۆڤ» ده نووسی و له و ی رسته به ناو بانگه که ی ده خاته روو و ده لیت «گرنگ نییه کی ده دویت». ئا له م

رسته یه وه بۆچونه کانی (بارت) مان بۆ روون ده بیته وه.

هه ردوو باه ته که ی سه ره وه له ده وری دوو بۆچوون کۆ ده بنه وه:

(۱) پیوه ندی نیوان ده ق و دانه ری ده ق له سه ر بناغه ی قه سد و ویستنه وه یه. لیره دا جۆره به رجه سته بوونیکی نیوان دانه و ده قه که ی لیک ده دریته وه. له م بۆچوونه دا فیقه ی زمان و فه لسه فه ی وه زعی و میژوو خوازی دیته ئاراوه. لیره دا تیژه کۆنه کان مه به سته.

(۲) کاتیکی مه به سته کانی ئالوگۆر و کۆمینیکاسیۆن دیته ئاراوه. ئالوگۆر له نیوان نووسه ریک و خوینه ریک، به لām تایبه تمه ندیتی ئه ده ب له وه دایه که ده چیته نیو ئالوگۆریکی «غایب» وه. (IN ABSTANTIA). به پیچه وانه ی ئالوگۆریکی ئاسایی، نووسه ر له به رده مان نییه بۆ ئه وه ی نیازه کانیمان بۆ روون کاته وه. لیره وه دلاره وکیتی ده ستنیشان کردنی پیوه ندییبه کانی نیوان ده ق و دانه دیته ئاراوه. رۆله ئاساییه کان له ده وری فیله لۆژیا، یان فیقه ی زمان و ژباننامه و میژوو ی لیکۆلینه وه ی ئه ده بی تا ده گاته تیگه یشتن له ده قیکی دیارکراوه له ده ره وه وه، ده خه ملا. مه به ست له ده ره وه ی مه به ست و قه سده کانی نووسه ر واتاکان ده ستنیشان ده کران. لیره دا گرنگی ته فسیر دیته ئاراوه.

یه که م که س مارسیل پروست خاوه نی «گه ران به دوا ی زه مه نی ونبوودا» بیرو که ی نیاز و مه به سستی نووسه ر ره ت ده کاته وه. دوا به دوا ی ئه و فۆرمالیسته رووسه کان، پاشان ره خنه گره نوئیبه ئه مه ریکییبه کان و پاشانیش بنه ماگه رانی فه ره نسا ئه م باه ته تاووتوو ده کهن.

هه ره ها شاعیری ناسراو (ئه لیه ت) ده لیت: «ده ق

ده ربرینیکی شه خسی نییه، به لکو راکردنه له شه خس». گشت ئه م دراوانه چمان پی ده لین؟ له وه پتر که ده ق خاوه ن ئۆتۆنۆمییه. ده ق سستمیک له ئامازه پیک ده هی ن و له و سستمه وه پرۆسه ی لیکدانه وه و ته فسیر ده ست پی ده کات. به م واتایه رۆلی دانه ده بیته سفر. واته به ته واوی ده سریته وه. کاتیکی ده قیکی دیاریکراو ده خوینینه وه و خه ریکی دامه زاندنی ده قیکی ره خنه یین، گرنگ نییه کی ئه و ده قه ی نووسیوه، به لکو گرنگ ئه وه یه له سستی هیماکانی تی بگه یین و دانه له م بۆچوونه دا ده مریت و ده ق زیندوو ده بیته وه.

با بێبێههوه نیتو سیاقی کولتووری کوردی و لهم هه موو دراوانه رابمێنن. تا خواوهنی دهق مابیت، ده توانیت هه موو کاتیک دهسکاری دهقی خۆی بکات، به لکو له نیتو نووسراوه نۆیههه کانی خۆشی به ته واری بيسرپیتته وه. ئەمه هه یچ شتیکی له بیره که که ی بارت ناگۆریت. بارت مه به سستی ئەمه نییه، به لکو مه به سستی ئەو له واده که دهق ده بی و ده کو دنیا به کی به کگرتوو و ئوتۆنۆم مامه له ی له گه له دا بکریت، با دهسکاریش بکریت. وته به کی به ناوبانگی فهره نسی هه به ده لیت: «ته نیا پیاوی گیل هزره کانی ناگۆریت». که واته هه موو مرۆقیکی، نووسهر و غه یره نووسهر هه مېشه گۆرانکاری به سه ر بېروبوچوون و هه لۆیسته کانی دا، ئەم گۆرانکاری به پتووستیان به حاشاکردن نییه. دهق هه مېشه بانگه شه ی دهقیکی دوا ی خۆی ده کات، دهقی موته کامیل نییه به مانا ره ها که ی.

سیاقی کوردی، سیاقیکی ئالۆزه له مامه له کاند، نه ک له گه له دهق، به لکو له گه له هه موو شتیکی. نووسین له ساته وه ختیکی دا دپته به ره هم و زاده ی چه ند فاکته ریکه و هه یچ دهقیکیش نه کامله، نه پیره زه، به لکو له دا یکه بوو نیتو مپژوو و کولتووریکی دیا ریکراوه. شته کان گه شه ده کهن، بوچوونه کاتمان تووشی گۆران دین و له سه ر هه موو به وه ره یکه کانی ده رپین تووشی وه ره ره خان دین، که ئەمیان مادده ی ئەده به. تا ئیستا به شتیکی زۆری دهقی ره خنه ی کوردی دژ به نووسه ره کان شت ده نووسن نه ک له سه ر دهق.

هه موو شاعیریکی گه و ره خواوهنی دهقی لا وازه، شاعیری مامنا وه ندیش هه به دهقیکی جوان بنووسیت. شته کان له نیتو موته له قیدا له دا یکه نابن. سیاقی کوردی لهم مشتومره دا پتر به رای من به لای مندالیتی و ئەقلیبه تماندا ده شکیتته وه.

ئه گه ره پرسیا ره که ئاراسته ی من بکریت و لیم پرسن ئایا تو خواوهن هه موو ئەو نووسینانه ی که نووسیوتن؟ ده لیم به لتی، به للام ئەم خواوهنداری به ته مانای ئەوه نییه هه موو شتیکی نووسی بپتر به ره می باش بن. به ره مه ی خراب و مامنا وه ندی و باشی تیدان. بزیه پتووست ده کات نووسه ر له قاوغی نه رجسیهت و پیره زوی ده رجیت و به چاویکی ره خنه ی به وه سه یری خۆی و هی دیکه بکات. (رۆلان بارت) یش هه ره ئەمه ی مه به سته. له لای عه ره بان و ته به کی به ناوبانگ هه به کی که ده لیت:

«المعنى في قلب الشاعر» فيكره كه ی (بارت) ته واه به پتچه وانه ی ئەم وته به وه ده بی بخوینرپتته وه. ده کری بوتریت: «المعنى في قلب القاري»!!

خوینهر ئەو که سه به که سه ره له نووی دهقی نووسراوه ده نووسیتته وه. هه ره ئەو رۆح ده داته دهق، نه ک نووسه ره که ی، چونکه دهقیکی نووسراوی فریدراوی نیتو چه کمه جه به ک دهقیکی مردووی نووسه ریکه ی زیندوو، به للام مه رگی دانهر به و واتایه ده بی لیک بدریتته وه که نابیت له چاوی نووسه ره وه سه یری دهق بکه ین، به لکو به چاویکی ده ره کی به وه.

له وه وپیش باسی سیمۆن دۆبۆفوار و سارته ر و فوکومان له مه ر شۆرش ئیسلامی به وه کرد. هه رسیتکیان، هه ره که سه و به جوژی په شیمانی خو بان له مه ر رو واده کانی دواتری هه مان شۆرش ده رپری. مرۆف به هه له دا ده چیت.

بیره که ی مه رگی دانهر له نیتو کولتووری کوردیدا خاوهن ئیشکالی به تی خۆ به تی. هه ندیک له شاعیرانمان به په له و هه ندیک جار که متر شاعیرانه شاعیرانمان بو فلانه حزب و فلانه سه رکرده و فلانه فیکر و فلانه که س و تووه، ره نگ بی له نیتو چوارچێوه ی سیاسی و کۆمه لایه تیدا زۆریان له سه ر که وتبیت. ئەمه خویندنه وه به کی سیاسی کۆمه لایه تی به پتر له وه ی ئەده بی بیت.

* چه ند له گه له ئەو رایه ی (بۆدلیتر) ی که باس له هه بوونی ره خنه گریکی شاراوه له ناخی شاعیردا ده کات؟ کامه یان گرنگتره خوینهری ره خنه گر، یان ره خنه گره شاراوه که ی ناخی شاعیر؟

- له راستیدا بۆدلیتر خۆی ره خنه گریکی بالاده ست بوو؛ چه ندین با به تی له سه ر هونه ری شپوه کاری نووسی. هه موو شاعیره گه و ره کان ره خنه گرن، ئەگینا ناتوانن شاعیری گه و ره بنووسن.

هه موو که سیک ده کاریت شاعیر بنووسیت، هه موو که سیک ده توانی دوو هیل بکیشیت و ره نگ و پانتایی دا به ش بکات، هه موو که س ده توانی له ژیر لیه وه گۆرانی بچریت و... تاد، به للام ئەوه ی لیره دا مه به سته شتیکی دیبه. مه به ست له دهقیکه که جیهان بینی به ک تیدا رهنگی دا بپتته وه و فهراده تی نووسین گه یشتبیتته ئاستی کامل بوون و دروستکردنه وه ی دنیا بیت به وشه. ئەم کاره سه خته و ئیشی ده وی. که واته شاعیر کاریکی جدیدی به ئەم هه وله جدیدی به ش پتووستی به که سیک هه به

لەناو اخندا رەخنەگر بێت. ئەمە بە نەیسبەت شاعیرەووە. بە نەیسبەت خۆینەرەووەش، هەلبەتە ئەویش دەبێ گەشە بە چێژی تاییبەتی خۆی بەدات. شیعەر شاعیر دەینوسیت و خۆینەریش جاریکی دی دەینوسیتەووە. ئەم دووبارە نووسینەووەیە ئەو پرده دادەمەزرتینیتەووە کە دیالۆگیکی تەندروست لەنێوان دەق و خۆینەردا دروست دەکات.

پۆلی خۆینەر لە کۆمەلگە پێشکەوتوووەکاندا زۆر گرنگە. مەبەست لە پۆلی وەرگرە جا چ بۆ مۆسیقا بێت، یان بۆ گۆرانی، یان بۆ بیینی تابلۆیک، یان دەقیکی ئەدەبی. بەبێ خۆینەر، دەق و خاوەنەکە ی کۆمەلێک ئاماژە ی بێ رۆح و گیانی سەر کاغەزن. ئەم پێوەندییە زۆرجار لە کۆمەلگە ی ئێمەدا زۆر سەقەتە. کاتیک رەخنە لە دەقی شاعیرێکی بەناو گەورە لەنێو ئەدەبیاتی کوردی دەگیریت، کۆمەلێک کەست لێ قییت دەبنەووە و وەکو ئەو ی هەولێ رووخاندنی پەیکەرەکە ی ئەوانت دابێت. هەندە ی گرنگی کەس خۆی قوت دەکاتەووە، هەندە با یەخ بەدەق نادریت. ئەمە ئاستیکی لاوازی رۆشنییریە لە کۆمەلگە ی ئێمە، بۆیە کوردی رەخنە لە شەری نێوان دەقەکانەووە دەبیتە شەری نێوان کەسەکان. رەخنەگری لاواز ئەو کەسە یە کە دژ بە نووسەر، یان دانەر شت دەنووسیت، رەخنەگری گەورەش ئەو کەسە یە لەسەر دەق شت دەنووسیت. ئەمە لای ئێمە هێشتا ساغ نەبووەتەووە.

کۆمەلگە ی کوردی دەبێ هەنگاو بنیتە نێو قوئاغی رەخنەگرتنەووە. جا چ رەخنە ی ئەدەبی بێت، یان سیاسی، یان هەرچەشە رەخنە یەکی دیکەووە، بۆ ئەو ی هاوولاتی بێتە خاوەن چێژی تاییبەتی خۆی و ئەو لە خۆیدا بیینی کە بە شاعیرێکی گەورە، خۆمالی بێت، یان جیهانی بلێت ئەم کارەم بە دل نییە. گرنگ نییە ئەنجەت و ئەرگۆیمەنتەکانی زانستین، یان نا، گرنگ تەعبیر لەخۆی دەکات. بەمە لەکۆلی پیرۆزی دەقەکان و کەلەپور دەبینەووە و گەشە بە مرۆفە زیندوووەکان دەدەین.

* هەن پێیان وایە هەمەنەتی شیعەر لەژیانی ئەدەبیماندا وەک رۆمان و شانۆ و تاد... نییە ئەمەش لەو روانگە یەووە کە کۆمەلگە ی ئێمە کۆمەلگە یەکی کشتوکالی تیرەگەرە.

- ئەم تیگە یشتنە تاووتووکردنی دەوێ. کۆمەلگە ی کوردی کشتوکالی نییە بەمانای زوی کیتلان و

بەرەمە پێنای بەروبومی کشتوکالی، بەلام لەسەر ئەقلییەتیکی کشتوکالی دیرین دەژیت. بەواتایەکی دی، فەرمانبەرانیان بە ئەقلییەتی کشتوکالی مامەلە دەکەن، سیاسیەتە دارمان هەروا، تا زۆریە ی هەرە زۆری هونەر مەند و رۆشنییرانیانیش هەر لەسەر ئەو زەمینیە یە پێوەندییەکانیان چێ دەکەن.

لە زۆر ئالۆگۆر و مامەلەدا تا لەنێوان نووسەرانی و پۆژنامەکاندا هێشتا ترادیسسیۆنی زارەکی لەگرتبەند و کۆنتراتەکاندا دەکریت. ئەقلییەتی کشتوکالی بە مانا زارەکییەکە ی بەسەر رەفتارماندا زالە، بەلام ئەمە مانای ئەو نییە کە تەنیا شیعەر وەک داھینانێکی ئەدەبی دەبێ بێتە رەنگدانەووە ی کۆمەلگە. گریمان داھینانی ئەدەبی بە رەنگدانەووە ی کۆمەلگە دەدریتە قەلەم، شۆرشی پیشەسازی لەئینگلتەرا بۆ کۆتایی سەدە ی هەژدە یەم دەگەریتەووە، کەچی شکسپیر لەناوەرستی سەدە ی شانزەدەدا شانۆنامەکانی نووسییەووە و شۆرشی پیشەسازی لە فەرەنسا لەسەدە ی نۆزدە یەم رووی دا، کەچی مۆلییر لەناوەرستی سەدە ی شانزەدە گەیشتبوووە چلەپۆیە ی، کە ئەم دوو شانۆنوسە دەکەوونە پێش قوئاغی کشتوکالییەووە، بەلام شانۆیان لەئاستی جیهاندا نووسییەووە. ئێمە لەسەر دەمی دەرە بە گایەتیدا تەنیا کەسانی وەکو (جزیری) و (خانی) و (خانای قوایدی) مان هە یە کە هەموویان شاعیرن. کورد نەک تەنیا شانۆ و رۆمان و نووسینی دیکە ی نییە، بەلکو بیریۆکە ی خۆشی تەنیا هەر بە شیعەر نووسیووەتەووە. ئەمە بە دواکەوتنێکی زۆر گرنگ لە میژوو ی کورددا دەبێ بناسریتەووە، چونکە هەموو میللەتانی دەورپشت پێش ئێمە پەخشانیان هە یە. مەبەستم لەپەخشان نووسینییکە کە شیعەر نەبووبیت.

ئەو زمانە ی کە کورد تەعبیری پێ لەخۆی کردوووە کە شیعەر نەبووبیت، زمانی عەرەبی بوو. واتە کورد بە زمانی کوردی تەعبیری لەهەست و نەستەکانی خۆی کردوووە و شیعەر و گۆرانی پێ وتوووە و بەزمانی خەلکانی دی بیری کردوووەتەووە. راستە بەشێکی بۆ گرنگی زمانی عەرەبی و ستانوو ی ئەو زمانە دەگەریتەووە چ وەک زمانی نایین، چ وەک زمانی ئیمپراتۆرییەتیکی مەزن. کورد زۆر درەنگ دەستی بە پەخشان نووسین کردوووە و ئەمەش بەرای من یەکیکە لە کەلێنە هەرە لەبەرچاوەکان

له میژوو ماندا و رهنگدانه وه به کی زوری به سهر سه رجهم
ژیانماندا هه یه.

رۆمان و شانۆ و تابلۆ چن کردن ژانری رۆژئاوایی و
درهنگ گه یشتوونه ته لای ئیمه، نه گهر شانۆ ته مه نی
هه شتا نه وه د ساله، نه وه رۆمان له چهند ساله ی دواییدا
کورد دهستی به نووسینی کردوه. شانۆ پرۆسه یه کی
شارستانییه، که چی هیشتا کورد ههرسی نه کردوه و
شانۆ له کۆمه لگه ی ئیمه دا نمایشیکی ئاسایی نییه. وهرز
به وهرز شانۆیه ک، یان دووان له شاره گهره کانی ئیمه
نمایش ده کريت.

من ریزی زۆرم بۆ کۆمه لگه یه کی کشتوکالییه به مانای
وشه، با شانۆ و رۆمانی نه بیت، به لایه نی که مه وه بتوانی
دیالۆگیکی مرۆیی قوول له گه ل زهوی دروست بکات و
بیکیلتیت و به ره می لیوه به ره هم بهینتی، ئیمه نه
شانۆمان هه یه نه خاکه که ش به ته وای ده کیلتین.

هونه ر خولیا یه کی مرۆیی زۆر کۆنه. پیتوهندی به
قوناغه کانی پیتشکه و تنه وه نییه، به لام ریگه و شتوه کانی
ده برین له کۆمه لگه یه که وه بۆ کۆمه لگه یه کی دیکه
ده گۆرتین. له ناخیدا هه موو شیعرتیکی گه وهره درامایه ک
خۆی شار دووه ته وه. هه موو شانۆنامه یه کی مه زنیس
شیعری تیدا به دی ده کريت و هه موو رۆمانیکی کۆکیس
له گه ل ژانره کانی دیکه له ته ماس دایه. کاتیک له
بزووتنه وه به کی ناوه کی کاری ئافرانده ده که ی، نه و جا تی
ده گه ی سهرجه م ژانر و ته رحه کان له چ ته ماسیتکا
ده ژین.

نه و شیعرگه له ی که ئیمرۆ سایت و زۆریه ی لاپه ره کانی
داگیر کردوه، پیتوهندی به کۆمه لگه ی کشتوکالییه وه
نییه، به قه د نه وه ی تیگه یشتنیکی کالقام و ساویلکه یه
له جیهانینی. له و جیهانینییه وه هیه چ ئافراندیک
مومکین نییه.

* باختین فه یله سووفی گه وهره ی رۆوس ده لێ په خشان
جوانترین شیوازه کانی نووسینه و رۆمانیش جوانترین
شیوه کانی په خشانه، له هه مان کاتدا شاعیران به
نه رجسی تاوانبار ده کات که ده یانه وی جیهانیتک به
ئاره زووی خۆیان دروست بکه ن، به پیچه وانه ی
رۆماننووس که به ناو ورده کارییه کانی ژیان و کۆمه لدا
شۆرده بیتنه وه، پیتوهندییه رۆحیه کانی رۆمان و شیعر چۆن
ده بین؟

- نه م بپرۆکه یه کۆنه. نه فلان توون شاعیران شار به در
ده کات و پیغه مبه ر به چاوتیکی گومانه وه سه یریان ده کات.
نه م ئالۆزکاوییه بن گومان ره گوریشیه ی میژووی خۆی
هه یه.

باختین تیوریزان و زمانه وانیتیکی گرنگی جیهانینییه،
یه کیتکه له و که سانه ی که گرنگی به سۆسیۆله نگویست
ده دات. واته ره هه نده کۆمه لایه تییه کانی زمان و گه شه
به ده سه ته واژه ی دیالۆژیسم و پۆلیفۆنی (فره دهنگ)
ده دات. نه م دوو تییرمه له نیو ته ونی کۆمه لایه تی
مانا کانیان دیاری ده که ن. نه گهر له م ده رچه یه وه بروانینه
شیعر که لادانیتیکی کۆمه لایه تییه و لادانیتیکی له زمانی
دایک بۆ دامه زرانده وه ی زمانیکی دیکه. زمانیکی
غه رب، زمانیکی نااشنا، زمانیکی شاراوه. له م
بۆچوونه دا شاعیر به که سیکی نامۆ ده ژمیتریت.

شیعر به رانه ر به رۆمان راناوه ستیت، به لکو به رانه ر
به په خشان راده وه ستیت. پله ی سفری په خشان رسته یه که
زانباریه کی رۆومان له مه ر شتیکی دیار بکراوه وه پی
ده لیت. له م روه وه شیعر شتیکی دیار بکراومان پی
نالتیت، لیروه وه سه رجهم ئالۆزکارییه کانی شیعر
سه ره له ده دات.

با به تیکی سۆسیۆلۆژی په خشانه هه روه ک لیکدانه وه و
رافه کردنی هاوکی شه یه کی جه بریش دیسانه وه هه ر
په خشانه. رۆمانیش په خشانه، به لام جوداوازییه کی زۆر
له نیوان نه م جۆره په خشانانه دا هه یه.

له رۆماندا، ژیان به مانا کۆمه لایه تییه که ی
ده رده که ویت، چونکه به رانه ر به سه ستمی شه خسییات و
کرۆنۆلۆژیا و رۆداو گرتیی و تییمه داین. رۆمان
پارچه یه ک له ژیانمان بۆ ده گیتته وه بۆیه به لای باختینه وه
به جوانی له قه له م ده دات. شیعر له م روه وه جوان نییه،
چونکه رۆده چیتته نیو شته شاراوه و که په کانه وه و له ویتوه
زمانیتیکی دیکه ده دزی.

ئیمه نه گهر له رۆوی شیوه وه سه یری شیعر و رۆمان و
شانۆ و مۆسیقا نه که ی، هه موو ئافراندیک یه که. له
سه رجهم نه م ژانرانه دا خه لقیکی دیکه ده بینین.

رۆمان نووسینیکی کۆیه. به لزاکییه کان له چا و
رۆماننووسانی رۆمانی نوێ جوداوازن. ده ستۆیفسکی
وگارسیا مارکیز یه ک شت نین. هه نده ی ره هه نده
کۆمه لایه تی و ماددییه کان له لای به لزاکی هه ستمی

پتده کریت، هه ندهی مارکیز گرنگی بهم ره هه ندانه به مانا واقیعییه کهی نادات. لیرهش دیسانه وه مهسه لهی چیتیش خوی قووت ده کاته وه. له نیو ئەم جوړه نووسینانه شدا جوان و جوانتر هه یه.

ئەم راستییه بو شیعیریش راسته، لامارتینی سه دهی نۆزده شاعیریکه له قوتابخانه کانی فهره نسا ده و تریته وه، به سه ره تای رۆمانسییهت له فهره نسا ده ژمیتریت، ههروه ها له په نجا سالی دووه می سه دهی نۆزده بو دلیر و رامبو هه یه. ئایا ئەم سئ شاعیره یه ک شیعیریان نووسیوه؟ ئایا پلهی نه رجسییه تیان یه ک شته؟ هه رچه نده من زۆر چه ز له وشه ی نه رجسییهت ناکه م سه بارهت به هه لسه نگاندنی به ره می ئە ده بی.

ئەگه ر نه رجسییهت به مانای زالبوونی «من» ه له سه ر دهقی شیعری، ئەم هه لسه نگاندنه ش رهت ده کریته وه، چونکه «من» وه کو جئ ناویکی زال ده کرئ بدریته پال سیفه تی جوړه شیعریک نه ک هه مووی.

به رای من شاعیر و رۆمانووس وه کو یه ک پیوسته بچنه نیو ژیان و ورده کارییه کانی کۆمه ل تو ماریکه ن، به لام شتیه کانی ده برین جیاوازن. شیعیر به قه د رۆمان، هه ردوو کیشیان به قه د مۆسیقا پیوه ندییان به ناواخی ژیان و ورده کارییه کانی رۆحه وه هه یه، به لام ده بی له شتیک وریا بین، نه ویش له هه موو کۆمه لگه کاندا شیعری خراب له شیعری باش پتر ره واجی هه یه، چونکه شیعیر زمانیکی عاسی و دووره ده ست و شه رانییه. خه لکی به شتیه یه کی گشتی چه ز به شیعریک ده که ن، هه میسه باسی گول و په پوله و ئاسمانیکی سامال و گورانی دوو ئاشق بگیتیته وه که ناگه نه یه ک.